

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**MYŠLENKY EVROPSKÉHO SJEDNOCENÍ
PŘED ROKEM 1950**

Autor práce: Sylva Bradáčová

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Ing. Jiří Dušek

Katedra: Katedra společenských věd

2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Ing. Jiřímu Duškovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	7
2 PRVNÍ INTEGRAČNÍ SNAHY V EVROPĚ	8
2.1 <i>Evropa a její prvopočátky</i>	8
2.1.1 Pojem Evropa.....	8
2.1.2 Geografické vymezení Evropy.....	9
2.2 <i>Začátky integrace</i>	9
2.2.1 Starověké Řecko.....	9
2.2.2 Římská říše.....	10
2.2.3 Francká říše	12
3 INTEGRAČNÍ SNAHY OD NOVOVĚKU AŽ DO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY	14
3.1 <i>Křesťanská Evropa ve středověku</i>	14
3.2 <i>Evropa za vlády Karla IV.</i>	14
3.3 <i>Doba krále Jiřího z Poděbrad</i>	15
3.4 <i>Období raného novověku</i>	18
3.4.1 Humanista Erasmus Rotterdamský (1469 – 1536).....	18
3.4.2 Jan Amos Komenský (1592 – 1670).....	18
3.5 <i>Osvícenská Evropa</i>	21
3.5.1 William Penn (1644 – 1718) a Abbé de Saint-Pierre (1658 – 1743).....	21
3.5.2 Immanuel Kant (1724 – 1804).....	21
3.6 <i>Evropské programy ke sjednocení Evropy</i>	22
3.6.1 Francouzská revoluce a napoleonská Evropa	22
3.6.2 Evropský program Svaté aliance.....	24
3.6.3 Spojené státy evropské.....	25
3.6.4 Projekt střední Evropy.....	27
4 EVROPA V ÚPADKU ZA PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY	28
4.1 <i>Integrační snahy za 1. světové války</i>	28
4.2 <i>Idea Nové Evropy podle T. G. Masaryka během 1. světové války</i>	29
5 MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ	31
5.1 <i>Panevropské hnutí</i>	31
5.2 <i>Společnost národů</i>	32

5.3	<i>Briandův plán spolupráce Francie a Německa</i>	34
6	VLIV DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY NA INTEGRACI EVROPY	35
6.1	<i>Začátek druhé světové války</i>	35
6.2	<i>Panevropské hnutí za druhé světové války</i>	35
6.3	<i>Návrh Federální unie</i>	36
7	PRVNÍ KROKY K EVROPSKÉ INTEGRACI	37
7.1	<i>Poválečná situace v Evropě</i>	37
7.2	<i>Konference v Postupimi</i>	38
7.3	<i>Nové integrační snahy</i>	38
7.4	<i>Plán evropské podpory</i>	39
7.5	<i>Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci</i>	41
8	UŽŠÍ SPOLUPRÁCE ZÁPADNÍ EVROPY	42
8.1	<i>Situace v Evropě v roce 1948</i>	42
8.1.1	<i>Založení Západní unie</i>	42
8.1.2	<i>Podpis Severoatlantické smlouvy</i>	42
8.2	<i>Společný evropský trh – Schumanův plán</i>	42
8.3	<i>Založení Evropského společenství uhlí a oceli</i>	43
	ZÁVĚR	45
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	49
	<i>Literární zdroje</i>	49
	<i>Elektronické zdroje</i>	51
	ABSTRAKT	52
	ABSTRACT	53

ÚVOD

Téma své bakalářské práce jsem zvolila vzhledem k aktuálnosti a dalším snahám o rozšíření Evropské unie. Zajímá mě otázka a problematika evropské integrace a budoucnost Evropské unie. Každý den nás masové sdělovací prostředky varují před problémy v příštím tisíciletí a nutností spolupráce jednotlivých zemí, především na poli ekonomické solidarity. Evropská unie je ojedinělý útvar, který chce zajistit mír a stabilitu v Evropě i mimo ni. Než se stala Evropská unie reálným cílem, předcházelo jí mnoho myšlenek, snů a ideálů. Války, které ničily Evropu, otřásly silně všemi těmito ideály. Zdálo se, že myšlenka jednotné Evropy je naprosto nereálná.

Různí autoři datují počátek integračních snah jinak. Jedni datují počátek evropské integrace od 50. let 20. století, jiní do doby vzniku Panevropského hnutí a jiní, stejně jako já, datují vznik integrace dál do historie, do starověku. Ve své práci se zaměřím na první integrační snahy od starověku až po rok 1950. Práce má shrnout, proč ke sjednocení Evropy nedošlo již dříve, jak dějinný vývoj přispěl ke vzniku evropského superstátu a jaké překážky a dějinné události vedly k tomu, že se konkrétní krok ke sjednocení Evropy podařil až v roce 1950 vznikem Evropského společenství uhlí a oceli, které v roce 1993 vyústilo v založení Evropské unie.

Evropa po druhé světové válce ztratila své suverénní postavení, byla značně zničena a potřebovala novou naději, kterou jí přislíbili vrcholní představitelé států, jako byl například Robert Schuman, Winston Churchill, Konrad Adenauer a Alcide De Gasperi. Podstatnou úlohu sehrál i Jean Monnet, který předložil Robertu Schumanovi plán na spolupráci států, které spolu do té doby válčily. Dne 9. května 1950 byla podepsána dohoda, která byla prvním reálným krokem ke sjednocené Evropě. Vzniklo Evropské společenství uhlí a oceli. Vrcholem pak bylo podepsání Maastrichtské smlouvy, která představovala zlom měnicí charakter evropského kontinentu. Ráda bych svou práci ukázala, čím vším musela Evropa projít, aby se dostala do podoby, ve které ji známe nyní. Díky sjednocení mohou obyvatelé evropských států žít ve stabilitě, hospodářské a sociální solidaritě a spravedlnosti, mohou podporovat společné hodnoty, bezpečnost a obranu civilizačních hodnot. Je důležité, aby každý občan Evropské unie poznal nejen historii a kulturu svého národa, ale i historii a kulturu národů ostatních a snažil se jim porozumět.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Cílem bakalářské práce je popsat a zhodnotit první integrační snahy v Evropě. Odpovědět si na otázky: Proč nedošlo ke sjednocení evropských států již dříve? Kdo se zabýval myšlenkou sjednocené Evropy před rokem 1950? Co předcházelo Evropské unii? Co je cílem evropské integrace? Jak lze cílů dosáhnout? Je Evropská unie tím nejlepším pro Evropu?

První část bakalářské práce je na základě odborné literatury věnována vymezení základních pojmů a současně se zaměří na první integrační snahy ve starověkém Řecku, Říši římské a ve Francké říši.

Druhá část bakalářské práce je zaměřena na integrační snahy od novověku až do druhé světové války. Jelikož osobností zabývajících se sjednocením Evropy bylo mnoho, zahrnu v této části, pro mne nejvýznamnější myslitele a jejich odkaz. Jmenujme například císaře Karla IV., krále Jiřího z Poděbrad, Jana Amose Komenského, Tomáše G. Masaryka nebo ze zahraničních myslitelů Erasma Rotterdamského, Immanuela Kanta nebo Richarda N. Coudenhoven-Kalergiho. Dále se práce zaměří na proevropská hnutí a evropská hnutí odporu.

Třetí část mé práce se zabývá integračními snahami v Evropě po druhé světové válce. Pokus o založení Spojených států evropských, co zapříčinilo jejich nezdar a jaké další pokusy následovaly.

Poslední, čtvrtá, část se zaměří na počátky evropské integrace a první kroky k Evropské unii. Bude porovnán celý vývoj integračního procesu v jednotlivých historických etapách až do roku 1950.

2 PRVNÍ INTEGRAČNÍ SNAHY V EVROPĚ

2.1 Evropa a její prvopočátky

2.1.1 Pojem Evropa

Od pradávna má Evropa opačné postavení vůči Asii. Jeden z pramenů uvádí, že název Evropa mohl vzniknout z asyrského slova *ereb* nebo *ireb*, které označovalo západ nebo večerní země a naopak slovo *asu* označovalo východ, nebo jitřní zemi, tedy Asii.¹

Podle řecké mytologie je název Evropa odvozen od dcery fénického krále Agénora Európe. Európe byla velmi krásná žena, do které se zamiloval sám Zeus. Ten se měl v býčí podobě vloudit do její přízně a unést ji na ostrov Krétu. Všichni bohové měli utěšovat plačící Európe. Tato legenda měla zároveň poukázat na to, že do Evropy přišlo písmo a další kulturní poznatky z Asie. Podle této legendy měla být Asie zemí Bohů, náboženství a duchovního života. Evropa měla značit pozemskou krajinu, zemi lidí, v níž se rozvíjí lidské myšlení. Kulturní Evropa se rozkládala někde mezi Palestinou, nilskou deltou a pozdějším Římem.

Evropu, jako název země, poprvé uvedl řecký básník Hésiod v 8. - 7. st. př. n. l. v básni Apollon Pythijský z cyklu Zrození bohů. Evropa zde ztvárnila bohatou kontinentální část Řecka v protikladu k chudým ostrovům.

Poté, co i Amerika začala v historii hrát svoji roli, můžeme lépe pochopit evropskou ideu. Asie je chápána jako země, kde se duchovní svět protíná se světem světským, Evropané hledají svoji cestu světem pomocí svých smyslů a Američané jsou viděni jako materiálně založení lidé, kde duchovní svět ustupuje do pozadí. Evropa tedy stojí uprostřed a může tak oba světy udržovat v rovnováze a rozvíjet něco nového.

Evropu jako prostor nemůžeme přesně definovat. Lze dobře definovat její západní, severní a jižní část, neboť ji zde omývá moře. Ovšem její východní část tak jednoduše vymezit nelze. Jeden národ se svojí kulturou se více či méně přeměňuje v druhý. Proto můžeme o Evropě hovořit jako o otevřené společnosti, která není vymezena hranicemi.

¹ VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 11.

2.1.2 Geografické vymezení Evropy

Evropa je jeden ze sedmi světadílů, který je ze severu ohraničen Severním ledovým oceánem, ze západu Atlantským oceánem, z jihu Středozezemním a Černým mořem a na východě je oddělen od Asie východním úpatím Uralu až k Azovskému moři. Východní hranice není v přírodě jasně zřetelná, takže se vedou spory o přesné vymezení této hranice. Svoji rozlohou 10 180 000 km² je Evropa druhým nejmenším kontinentem, ale na druhé straně je druhým nejlidnatějším kontinentem, v přepočtu asi 72 obyvatel/km². Evropa je kolébkou západní civilizace a evropské národy hrály významnou úlohu ve světovém dění až do začátku 20. století, než tuto úlohu převzaly Spojené státy americké.

2.2 *Začátky integrace*

2.2.1 Starověké Řecko

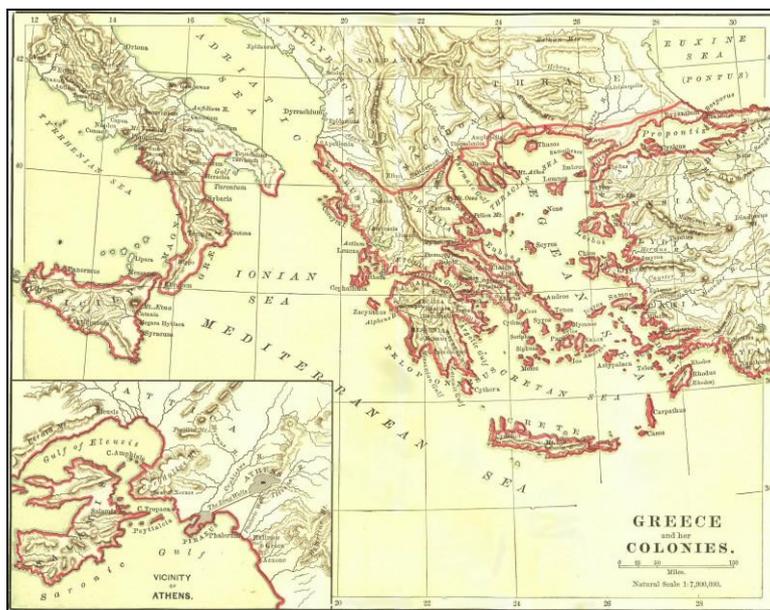
První pokusy o sjednocení Evropy jsou patrné již ve starověkém Řecku. Řekové oplývali znalostmi o vědě, kultuře, politice, filozofii a dalších humanitních vědách. Dbali zároveň na vnitřní, duševní klid. Uvědomovali si, že jsou silným národem, který může sjednotit do té doby známou část Evropy a tím bránit své území proti nájezdům Peršanů z východu a Skythů ze severu. Řecký lid se vnímal jako lid svobodný, který dokonale vede správu obce a dovedl by tak vládnout všem národům. Svě největší slávy dosáhlo Řecko za vlády *Periklovy* (495 – 429 př. n. l.). Byla to doba, ve které se Řekové bránili před nájezdy Peršanů a zároveň doba před počátkem ničivé peloponéské války, kterou odstartovala obava Sparty nad možnou nadvládou Athén.

Řecko získalo díky kolonizaci velká území. Nejednalo se však o kolonizaci tak jak ji známe dnes. Řekové zabírali taková místa, o kterých věděli, že nehrozí velký odpor domácích kmenů. Obsadili tak například odlehlé oblasti Černého a Středozezemního moře, jižní Itálii a Naxos na Sicílii a Syrakusy. Tato oblast se nazývala „*Velké Řecko*“ neboli „*Magna Graecia*“, území dnešního Turecka.

Řecká vítězství vedla k otevření cest k novému rozmachu, ale nevedla k trvalejší jednotě řeckého světa. Došlo k řeckým občanským válkám uvnitř měst a úpadku jak politické, tak i vojenské moci. Až pod vládou Alexandra Velikého si dokázalo Řecko podmanit celý tehdy známý svět. Tato doba se nazývá helénismus.

Klíčovou událostí, která uzavírá řecké období, bylo dobytí Syrakus Římany v roce 214 př. n. l. Mnoho z řecké civilizace bylo zničeno, ale mnohé převzali právě Římané a později předali křesťanské tradici. Ještě více z řecké kultury převzala renesance a poté i 18. a 19. století.²

Obr. č. 1: Mapa starověkého Řecka v 8. – 6. st. př. n. l.³

2.2.2 Římská říše

Další, kdo se pokusili o sjednocení Evropy, byli Římané. Římská říše se datuje od roku 753 př. n. l. do roku 476 n. l. Římská říše zažila tři velká období. Prvním bylo zakladatelské období prvních králů, druhým obdobím bylo období republiky a konečně třetím obdobím bylo císařství. Původními obyvateli byli Etruskové, kteří přinesli první prvky kultury a především písmo – latinku, kterou známe dodnes. Etruskové nebyli výbojným národem, válčili ze strachu z okolních nepřátel. Bojovali hlavně s Řeky a Kelti. Nešlo jim o bohatství, ale spíše o snahu přežít. Měli však velkou výhodu ve své geografické poloze a branném systému.

Předělem mezi první a druhou fází byl rok 509 př. n. l., kdy přišla o moc královská rodina Tarquinů a byla nastolena republika. Nešlo však o vítězství lidu, jak by se mohlo zdát, ale o vítězství aristokracie. V této republice byl zaveden zvláštní systém institucí a moc se zde dělila na jednotlivé sféry. Římané zavedli tzv. Římské právo,

² OLIVA, P. *Zrození evropské civilizace*. Praha : Scientia, 1995. s. 109 – 122.

³ *Mapa středověkého Řecka* [online]. 2007 [cit. 2010-02-12]. Dostupný z WWW: <http://www.lingvistika.mysteria.cz/recko_soubory/Map_Ancient_Greece.jpg>.

keré bylo základem práva kontinentálního. Toto právo se dělilo na právo občanské a právo mezinárodní. Druhou jejich silou byla dokonalá armáda, která byla přibližně pět století neporazitelná.

Konec republiky a nástup císařství je spjato se jménem Augustus, tehdy ještě Oktavián, který díky své síle vytvořil z Římské říše monarchii, která však byla velmi zkorumpovaná a jedinou hnací silou v zemi byly peníze. Ale i přesto se můžeme v knihách dočíst, že lid byl šťastný a spokojený.

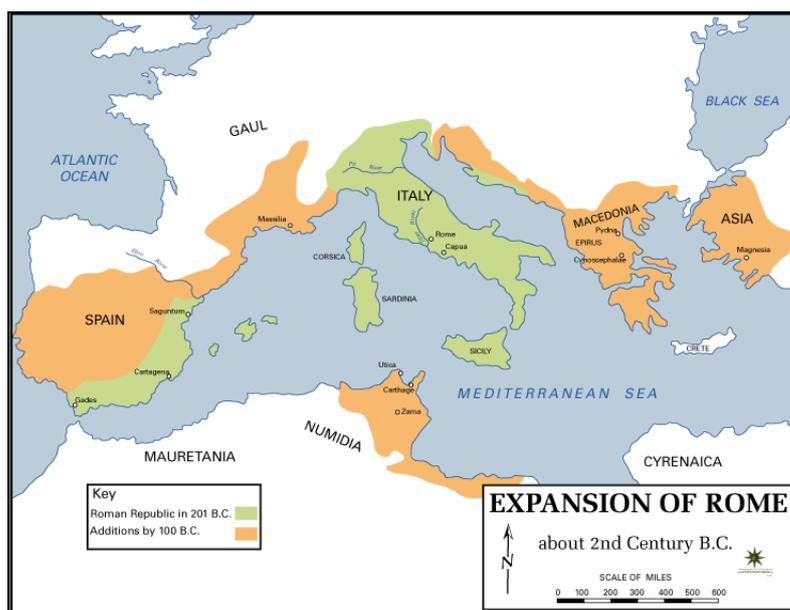
Přibližně v polovině 3. st. př. n. l. se začaly projevovat všechny korupce a vnitřní neshody. Nejdříve byl úpadek zaznamenán v centrech velkých měst a později i v provinciích. Armáda začala císaři diktovat své podmínky, v zemi propukl mor i hladomor. Následovalo několik útoků zvenčí a celkový úpadek říše, která se rozdělila na dvě části, v každé byli dva císaři, ale ani to nenapomohlo dalšímu vzestupu.

Když přehlédneme veškerou korupci a násilí, dokázala velká Říše římská zabezpečit na svém obrovském území mír a prosperitu na dlouhá léta. Mluví se o tzv. „*Pax Romana*“⁴ neboli Římském míru. Tento vliv Říma byl důležitý pro budování a utváření dalšího světa.

Řím dokázal převzít od Řeků jejich kulturu, navázat na jejich poznatky ve filozofii, vědě, umění. Římané objevili pro Evropu politiku, volby, volební boj, debaty, aj. Ani sám císař však nedokázal vidět Evropu jako politickou sílu. Evropa na svůj zrod teprve čekala.

⁴ DUŠEK, J. *Historie a organizace Evropské unie*. České Budějovice : VŠERS, 2007. s. 4.

Obr. č. 2: Mapa expanze římské říše ve východním Středomoří⁵

2.2.3 Francká říše

Doba Karla Velikého určila další směr Evropy. *Karel Veliký (747 – 814)* rozšiřoval svoji moc a současně i jednotnou kulturu a křesťanství. Byl velkým zastáncem nového náboženství. Cítil se být nepřemožitelným vůdcem křesťanského lidu. V jeho rukách byla jak moc křesťanská, tak i světská. Svými válkami dobyl v podstatě celou západní a převážnou část střední Evropy a tuto velkou oblast sjednotil v jednu velkou křesťanskou říši. Karel Veliký dokázal zastavit postupující pronikání islámu dále do Evropy. Cítil se tak nepřemožitelný a silný, že v roce 794 svolal všechny západní biskupy na frankfurtský koncil a na něm se postavil proti Byzanci a Římu. Nechal odsoudit nikájský koncil a do Říma k papeži poslal svého vyslance s 85 výtkami pro poučení papeže.⁶

Karel Veliký byl později korunován na císaře za jisté podpory papeže Lva III. Do roku 800 užíval Karel titul král Franků a Langobardů, ochránce Římanů. Poté byl titulován Imperátor Augustus a pak císař Svaté říše římské. V době kdy byl Karel Veliký korunován na císaře, byl již jeho syn Ludvík korunován na krále Aquitánie a syn Pipin na krále Langobardů. Celou franckou říši však držela pohromadě vlastně jen

⁵ *Mapa expanze římské říše ve východním Středomoří* [online]. 2009 [cit. 2010-02-12]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Starověký_Řím>.

⁶ VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 43.

osobnost samotného Karla Velikého. Po jeho smrti se celá říše prakticky okamžitě rozpadla.

Karel se snažil o obnovu učenosti a zvyšování úrovně vzdělanosti na území celé své říše v návaznosti na římskou kulturu. Tato kulturní činnost byla tak rozsáhlá, že ji označujeme pojmem karolinská renesance. Rozvíjelo se školství, kultura, architektura. Snoubil se zde vliv muslimů, Byzance a anglo-keltský vliv. Vrcholem všeho učení byla teologie.

Karel již za svého života dostal přizvisko Veliký nebo také otec Evropy, který ctil právo a jakmile mohl, tak jej zapisoval. I jeho současníci o něm hovořili jako o Evropanovi. V jeho životopisu se můžeme dočíst, že to byl velmi charismatický člověk, na svoji dobu vysoký (měřil 190 cm), se smyslem pro čest a spravedlnost, který dokázal projevit svoji lítost a zároveň byl výborným a humorným vypravěčem. Francká říše tehdy zaujímal celý známý křesťanský svět.

Karel Veliký dokázal sloučit evropské národy a vytvořit jeden národ s jednou vírou. Dokázal to, co před ním nedokázalo Řecko ani Řím, tedy sjednotit země a vytvořit politickou sílu.

Obr. č. 3: Mapa Francké říše⁷

⁷ *Mapa Francké říše* [online]. 2009 [cit. 2010-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://franckarise.navajo.cz/>>.

3 INTEGRAČNÍ SNAHY OD NOVOVĚKU AŽ DO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

3.1 *Křesťanská Evropa ve středověku*

Více jak tisíc let byla hranice křesťanského světa identická s hranicemi Evropy. Po smrti Karla Velikého se západoevropské císařství zhroutilo a zbyla jen německá království. Docházelo k pozvolnému úpadku Evropy a název Evropa se jako takový od 11. století v tehdejších pramenech téměř vůbec nevyskytoval. Mohli bychom to vysvětlit tím, že v této době sílily výjezdy křižáků, kteří chtěli hranice Evropy rozšířit, a pojem Evropa je dosti svazoval. Křižácké výpravy byly unikátní v tom, že zde bok po boku bojovali Němci, Poláci, Španělé, Italové, Francouzi, Angličané i Maďaři. Boj za křesťanský svět je spojil v jednu silnou armádu. Pojem Evropa se do podvědomí lidí vrátil až kolem 13. století díky intelektuálům, kteří se snažili vybudovat z Evropy centrum politických zájmů.

Myšlenkou sjednocené Evropy se zabývali takoví myslitelé jako básník Dante Alighieri, právník Duboise nebo papež Pius II. Z českých osobností jmenujme například Jiřího z Poděbrad, Karla IV. či Jana Amose Komenského.

3.2 *Evropa za vlády Karla IV.*

Karel IV. vybuďoval z Prahy a českého království centrum Svaté říše římské. Praha se stala arcibiskupskou metropolí a 7. největším městem v Evropě. Budovaly se obchodní trasy do celé Evropy – k Baltu, Kyjevu, Uhrám, do Vídně a Benátek. Toto budování ovšem odčerpávalo pracovní sílu, která by za jiných okolností pracovala v zemědělství. Došlo k tomu, že potravin bylo málo a v roce 1361 propukl hladomor, což následně vyvrcholilo v ozbrojený odboj. Sítil odpor k církvi a jejímu bohatství. Lidé byli zmatení a hledali východiska, báli se, že se blíží konec světa, tak jak to stálo v Bibli. Samotná církev se zmítala v chaosu. V jednom období usedli na papežský stolec tři papeži - Řehoř III. v Římě, Benedikt XIII. v Avignonu a Jan XXIII. v Pise.

Lidé se dožadovali návratu k církevní čistotě. Po smrti Karla IV. usedl na trůn jeho syn Václav IV., který ovšem nezdědil otcovy vlohy pro vládnutí. Byl ve stálých sporech s nižší šlechtou i se samotným arcibiskupem Janem z Jenštejna. Bylo pro něj velmi složité udržet Země koruny české (České království, markrabství Moravy, Horní

Lužice, Braniborska, knížectví sdružená ve slezské zemi, knížectví Dolní Lužice, Lucembursko, Duryňsko, Horní Falc, kolem řeky Mohanu a Švábska) pohromadě.⁸ Spory se šlechtou a církví sílily. Jelikož Václav IV. neplnil dobře své vladařské povinnosti, byl uvězněn, což posléze vyústilo v desetiletou válku. Po jeho smrti v roce 1419 nebylo jasné, kdo dosedne na trůn. Po mnohaletých válkách se českým králem a císařem stal dne 14. srpna 1434 Zikmund a o dva dny později vyhlásil mír mezi Čechy a ostatními křesťanskými národy.

Obr. č. 4: Země koruny české za vlády Karla IV.⁹

3.3 Doba krále Jiřího z Poděbrad

Začátky Jiřího z Poděbrad nebyly lehké. Jeho rod nepatřil mezi zavedené evropské knížecí rody. Ve svých 24 letech byl zvolen, jen díky českým stavům, vrchním hejtmanem. Dokázal nacházet kompromisy i tam, kde jiní selhávali. Jeho snahou bylo zachovat zemský mír za každou cenu.

Jiří z Poděbrad si dokázal získat spojení jak mezi kališníky, tak mezi katolíky. V roce 1453 potvrdil Ladislav Pohrobek správcovství Českého království Jiřímu z Poděbrad na dalších 6 let. Poté byl Ladislav Pohrobek korunován na českého krále a situace v zemi se upokojila. Mezi Jiřím a Ladislavem se vyvinul vřelý vztah. Dohodli

⁸ FRAIS, J. *Jiří z Poděbrad, král dvojího lidu*. Třebíč : Akcent, 2006. s. 19-20.

⁹ *Země koruny české za vlády Karla IV.* [online]. 2009 [cit. 2010-02-12]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Země_koruny_české>.

se spolu, že se Ladislav ožení a za své sídlo zvolí Prahu. Přípravy na svatbu byly velkolepé, ale stalo se něco, s čím nikdo nepočítal, dne 23. listopadu 1457 Ladislav Pohrobek zemřel.¹⁰

O českou korunu se strhla velká bitva. Za správcovství Jiřího z Poděbrad se do země vrátila prosperita a klid. Rozmohla se myšlenka, že by se českým králem měl stát Čech. A zde se otevřely dveře Jiřímu z Poděbrad, který byl velmi obratný v politice, a to především v zahraniční. Kolem roku 1464 se stala pozice českého krále tak silná, že jeho rádci polemizovali s myšlenkou, že by se Jiří z Poděbrad měl více zapojit do zahraniční politiky a pokusit se nastolit pořádek v celé Svaté říši římské. Jiří ovšem tento plán zavrhl hned v počátku, obával se, že na svoji stranu nezíská dostatečné množství králů a knížat a především podporu papeže. Jeho cílem bylo něco jiného, prolomit izolaci Českého království, na které se pohlíželo jako na kacírskou zemi. Jeho diplomacie a sňatky jeho dětí s urozenými členy jiných zahraničních rodů mu zabezpečovaly jen částečnou ochranu Českého království. Zajistil podpis spojenecké smlouvy se Saskem a Braniborskem, obnovil smlouvy s Francií o pomoci a ochraně a snažil se udržet přátelské vztahy s Polskem.

V letech 1463 - 1464 Jiří z Poděbrad společně se svými rádci, především s Antoniem Marinim z Grenoblu, francouzským diplomatem a ekonomem, pracovali na myšlence ustavit „*Všeobecnou mírovou unii*“,¹¹ která již měla v plánu společné legislativní orgány a soudní dvůr. Měly vzniknout spojené ozbrojené síly pod vedením francouzského krále, které by bojovaly proti Osmanské říši a osvobodily by svatá místa v Palestině. Navrhl ustavit evropský křesťanský spolek, který by všechny vzniklé spory řešil jednáním a současně zajistil obranu společných zájmů všech svých členů. Tyto jeho cíle se vlastně shodují s cíly OSN, EU či Mezinárodního soudního dvora o 500 let později. O tom jak předběhl svoji dobu, svědčí i fakt, že se můžeme v jeho návrhu setkat s institucemi jako je Valné shromáždění, sbor exekutivy v čele s generálním tajemníkem či jakási Rada bezpečnosti, která se v Jiříkově podobě skládala z králů Francie a Kastilie, zplnomocněných knížat Svaté římské říše a benátského dóžete. Navrhl regulaci výroby a trhu, sjednocení právních norem a vytvoření společné měny. Svůj návrh prostřednictvím svých poslů předložil králům Svaté římské říše. Okružní cesta Evropou trvala 14 měsíců a poselstvo během ní navštívilo dvory v Anglii,

¹⁰ FRAIS, J. *Jiří z Poděbrad, král dvojího lidu*. Třebíč : Akcent, 2006. s. 64.

¹¹ FRAIS, J. *Jiří z Poděbrad, král dvojího lidu*. Třebíč : Akcent, 2006. s. 88.

Německu, Burgundsku, Francii, Španělsku, Portugalsku, Itálii a dalších zemích, které dnes již jako samostatný stát neexistují. Svoji mírovou iniciativu rozšířil Jiří z Poděbrad ještě o omezení papežské moci. Navrhoval, aby sněm křesťanských panovníků odmítnul papežskou absolutní nadřazenost.

Jiří nabídl vedoucí úlohu ve svém plánu na sjednocenou Evropu francouzskému králi Ludvíku XI., udělal to však v nesprávnou dobu. Francie se zmítala v krizi po stoleté válce s Anglií (pozn. 1337 - 1453) a od krále se očekávalo, že jí z této krize pomůže. Ludvík XI. nemohl riskovat svoji pozici tím, že se spojí s králem „kacířské země“. Podepsal tedy s Jiřím z Poděbrad pouze přátelskou smlouvu, která potvrzovala dohody, které uzavřeli již jejich předchůdci. Tím vlastně ztroskotal celý plán na vytvoření aliance. Francouzský král byl stěžejním prvkem celého návrhu Jiřího z Poděbrad. Ani z ostatních zemí nepřivezlo poselstvo dobré zprávy, které Jiří očekával. Krom Českého království byly ostatní země přísně katolické a vládci si ani nedovolili pomyslet, že by se vzepřeli moci papeže.

V době, kdy Pia II. vystřídal na papežském stolci Pavel II., se začali, dřívější příznivci Jiřího z Poděbrad, od něho odvracet. Ukončení vlády Jiřího z Poděbrad zpečetil papež Pavel II. tím, že zbavil všechny poddané závazku poslušnosti. Dne 23. prosince 1466 vyhlásil papež Pavel II. nad Jiřím z Poděbrad klatbu a formálně ho sesadil z trůnu. Zbavil ho majetku a vyhlásil křížáckou válku proti českým utrakvistům. V březnu 1467 potvrdil papež vůdcem katolíků v Čechách Zdeňka ze Štemberka a pověřil ho rozpoutáním občanské války, při níž měli katoličtí páni za pomoci křížáků ze zahraničí vymýtit české kacířství.¹² V roce 1468 našel Pavel II. v Matyáši Korvínovi spojence a nadšeného velitele křížácké výpravy proti armádě Jiřího z Poděbrad. Matyáš Korvín již dlouho snil o spojení Českého království s Uherským královstvím a Rakouskem a tím vytvoření dunajské monarchie. Jak bylo zvykem Jiřího z Poděbrad, raději s bojem vyčkával a snažil se vyjednávat. Bylo těžké bojovat s tak silným nepřítelem, který má podporu samotného papeže, ale nic jiného Jiřímu nezbývalo. V průběhu války s Matyášem Korvínem Jiří z Poděbrad dne 22. března 1471 v Praze zemřel.

¹² FRAIS, J. *Jiří z Poděbrad, král dvojího lidu*. Třebíč : Akcent, 2006. s. 91.

3.4 *Období raného novověku*

3.4.1 **Humanista Erasmus Rotterdamský (1469 – 1536)**¹³

Další osobností zabývající se myšlenkou sjednocování Evropy byl Nizozemec Erasmus Rotterdamský, vlastním jménem Gergard Gergards, nazývaný též Desiderius. Byl učencem, který sjednocoval Evropu především svými názory, které vycházely ze síly lidského vzdělání a poznání, ve kterém je ukryt mír. V učeneckých kruzích byl uznáván především díky svému překladu Bible a Nového zákona, které chtěl svojí jednoduchostí přiblížit všem lidem. V dalších jeho dílech, Chvála bláznivosti a Rozhovory (Colloquia), se snažil zprostředkovat obyčejnému člověku hrozbu válek, která pramení z lidského nerozumu. Ve svých dílech kritizoval vládu a církev za to, že na tajných jednáních rodí zlo, které rozděluje Evropu na zneprátelené státy. Došel k přesvědčení, že vzdělání a výchova může mít pozitivní vliv na zlepšení poměrů ve státě a osvícení vladaři mohou dojít k radikálním změnám ve státě.

3.4.2 **Jan Amos Komenský (1592 – 1670)**¹⁴

Jan Amos Komenský je jedním ze zasloužilých pedagogů. Je otcem moderní pedagogiky a didaktiky. Přínosné jsou ale i jeho reformní, nápravné projekty a vize. Komenský je politickým myslitelem, který tak trochu stojí ve stínu svého pedagogického odkazu.

Ve svém nedokončeném díle, které směřuje do budoucnosti, *Obecné porady o nápravě věcí lidských*, vyjádřil Komenský své přesvědčení o nezbytnosti celosvětové reformy vzdělání a výchovy, což by vedlo k mírové koexistenci lidstva.¹⁵

Problematikou míru a válek ve spojení s dialogem vzdělanců i politiků se zabýval Komenský celý svůj život. A byl to právě on, který se v exilu zabýval myšlenkou i přímými kroky k usmíření rozvaděných protestantských církví. Jako biskup Jednoty bratrské odsuzoval válku a nevzdal se myšlenky spravedlivého míru ve svobodě, ale na druhé straně dokázal připustit válečná řešení jako nutné zlo, která by mír prosadila. Válku nejprve viděl jako nejhorší možné řešení, ale postupně ji teoreticky

¹³ *Desiderius Erasmus* [online]. 2010 [cit. 2010-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/191015/Desiderius-Erasmus>>.

¹⁴ *John Amos Comenius* [online]. 2010 [cit. 2010-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/127493/John-Amos-Comenius>>.

¹⁵ KUMPERA, J. Čech Comenius - utopistický vizionář či průkopník evropské integrace? In CABADA, L. (ed.) *Evropa – kultura – identita, kulturní pozadí evropské integrace*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007. s. 56.

zcela zvrhl. Spory je podle Komenského nutné řešit jednáním u jednacího stolu, ke kterému by byli přizváni všichni zodpovědní politici bez ohledu na státní zřízení či náboženství.

V roce 1645 svolal král Vladislav do Toruně obecný sněm k usmíření všech církví. Byl na něj pozván i Komenský. Toruňské mírové kolokvium mělo především dohodnout náboženský mír v Polsku. Církevní tábory se chystaly do Toruně jako do bitvy. Katolíci se však nemohli s evangelíky na ničem dohodnout a veškerá jednání skončila fiaskem a naděje na smír brzy vyprchaly. A právě Komenského účast na tomto kolokviu ho inspirovala na dalších pracích, na v té době tajném díle *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Vzdálil se v něm od všeho, co kdy dělal a pokusil se ukázat cestu smíru, která by vedla k ukončení všech válek jednou pro vždy. V tomto díle je cítit Komenského energii, kterou dal do nejrůznějších usmiřovacích výzev, adresovaných představitelům evropských států a církví. Zároveň, od této doby až do smrti, promýšlí český reformátor mírovou architekturu, jejímž základem by měla být celosvětová konference a jejími nosnými sloupy zřízené instituce, které by dodržovaly prosazování míru a odstranily případné spory. Komenský staví na principu provázanosti vzdělání, náboženství a politiky.¹⁶ Chtěl vyzvat lid, aby přestal důvěřovat jen svým smyslům. „*Aby smazali minulost a nevnucovali si násilím své názory. Aby společně zjišťovali, co je pro celé lidstvo nejlepší a v tom si vyšli vstříc.*“¹⁷

V díle *Obecná porada o nápravě věcí lidských* nastínil Komenský architekturu celého světa, zřízením mezinárodních mírových institucí. Navrhl zřídit poradní sbor celého světa a světový soudní dvůr. Pro jeho členy navrhl titul mírovládce a vrchní rozhodčí míru. Jejich úkolem má být pravá politika, která by zajistila ve světě mír a klid. Mírovládcem by měl být člověk vzdělaný, nejlépe kazatel, právní znalec nebo filozof, který by požíval všeobecného respektu králů i prostých lidí a který by dokázal komunikovat s veřejností. Proto doporučoval, aby se jednou ročně konala bilanční veřejná slavnost, na které by tribunál předložil výsledky své činnosti. Dále by se měl konat tzv. Univerzální koncil, kterého by se účastnil celý svět prostřednictvím lidí ze svého středu. Jako nejvhodnější místo ke svolání takového koncilu navrhl Benátky, díky své dostupnosti, tolerantnosti a neutralitě benátské republiky. Jednání by mělo probíhat

¹⁶ KUMPERA, J. Čech Comenius - utopistický vizionář či průkopník evropské integrace? In CABADA, L. (ed.) *Evropa – kultura – identita, kulturní pozadí evropské integrace*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007. s. 59.

¹⁷ KOŽÍK, F. *Anděl míru, vyprávění o Janu Amosovi Komenském*. Praha : Albatros, 1984. s. 136.

bez předsudků, ve svobodné atmosféře s cílem odstranit tyranství v politice. Toto mezinárodní jednání mělo vyústit v ustavení tří vrcholných orgánů: sboru světla, konzistoře svatosti a světového soudu. Posledně jmenovaný by měl představovat jakousi vládu, která by sídlila v Londýně. Další pobočky by měla v Evropě, Americe, Asii i Africe. Každý mírový soud by měl mít svého předsedu a tři tajemníky. Aby se zabránilo neshodám, měli by se předsedové světového tribunálu pravidelně střídát. Podle něj se pouze tímto způsobem dalo zabránit válkám, které český reformátor považoval za velké prokletí. Komenský si položil otázku, proč, když jsme všichni občané jednoho světa, by se nemohlo lidské pokolení sjednotit pod týmiž zákony? Komenský věděl, že dosažení cíle nebude snadné, ale věřil, že každý krok je lepší než zůstat stát na místě.

Komenský si samozřejmě uvědomil i nezbytnou sankci proti rušitelům míru. Bohužel v tomto směru nestačil svůj projekt dopracovat. Zajímavé je výslovně odmítnutí trestu smrti. Další věcí, kterou si Komenský uvědomoval, je nezbytnost sjednocení mezinárodních právních norem, které by bylo respektováno celým světem společně s tzv. přirozeným právem a Zákonem božím. Mezinárodní právo by muselo podléhat kontrole a vyšším morálním principům.¹⁸

Jak je vidět, Komenský měl velmi pokrokové myšlenky, ovšem doba mu nedovolila je realizovat. V 17. století se zachovala na Komenského jen vzpomínka v hlavách několika pedagogů, nic víc. V 18. století se na Komenského zapomnělo téměř úplně a teprve 19. století, doba znovuzrození českého národa, přineslo konečně vědomí, koho jsme v Komenském měli. Komenského prvky „*architektury světa*“¹⁹ můžeme dnes najít v institucích Evropské unie. Je až zarážející, jak velmi se instituce a jejich stavba shodují s návrhy Komenského pocházejících ze 17. století.

¹⁸ KUMPERA, J. Čech Comenius - utopistický vizionář či průkopník evropské integrace? In CABADA, L. (ed.) *Evropa – kultura – identita, kulturní pozadí evropské integrace*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007. s. 60.

¹⁹ KOŽÍK, F. *Anděl míru, Vyprávění o Janu Amosovi Komenském*. Praha : Albatros, 1984. s. 216.

3.5 *Osvícenská Evropa*

3.5.1 **William Penn (1644 – 1718) a Abbé de Saint-Pierre (1658 – 1743)**²⁰

William Penn pracoval na návrhu evropského parlamentu již v roce 1693. Do tohoto plánu zapracoval i přepočítání hlasů pro jednotlivé zástupce států, které byly odvozeny od ekonomického výkonu každého státu. Podobný plán předložil i diplomat Abbé de Saint-Pierre, který navrhl seskupení států v podobě konfederace evropských panovníků. Jeho plán počítal s tím, že ani dohody napsané na papíře nemohou ochránit Evropany před hrozbou válek a nemohou zajistit dostatečnou bezpečnost. Tato konfederace měla být schopna zajistit věčné spolenectví a řešení konfliktů mírovou cestou. Obrana konfederace měla být hrazena z jednotlivých příspěvků členských států. Pravomoci konfederace měly být v rukou shromáždění, které v případě potřeby mohlo potrestat člena konfederace za určité přestupky.

3.5.2 **Immanuel Kant (1724 – 1804)**

Immanuel Kant většinu života zasvětil filozofii a racionalismu. Jeho myšlenky sjednocené Evropy vychází ze vztahů mezi jednotlivými evropskými národy. Často srovnával postoje lidí s postojem celého státu. Jeho myšlenky se soustředily na způsob vlády, kterým by se docílil věčný mír mezi státy. Pokud si prostudujeme Kantův projekt věčného míru, shledáme v něm aktuálnost myšlenek pro dnešní dobu.

Kant se ve svém projektu věčného míru nesmiřuje jen s myšlenkou smlouvy mezi národy, která by mír zajistila pouze na krátký čas, ale zaměřil se na tzv. „*mírový svazek národů*“²¹, který by na rozdíl od mírové smlouvy usiloval nikoli o ukončení jedné války, ale o ukončení všech válek navždy. Tento mírový svazek by měl být založen na myšlence federality a republikánského zřízení, kdy jsou všem státům zaručeny jejich svobody, aniž by se musely podrobit vnějším zákonům a násilí. Státy v tomto svazku by měly zachovanou svoji suverenitu a autonomii. Kant ve svém projektu nastínil postup, jak k ustavení svazku národů dojde a sice: „*jeden lid bude moci ustavit v republiku (která podle své povahy musí být nakloněna k věčnému míru), pak tato republika vytvoří jakýsi střed federativního spojení pro jiné státy, aby se k ní připojily a ...rozšiřovaly jej postupně dál*“.²² Jako vzor uspořádání pro ostatní státy

²⁰ FIALA, P., PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 33.

²¹ KANT, I. *K věčnému míru, o obecném rčení*. Praha : OIKOYMENH, 1999, s. 21.

²² KANT, I. *K věčnému míru, o obecném rčení*. Praha : OIKOYMENH, 1999, s. 22.

navrhoval Kant Švýcarsko. Do mírového svazku by měly mít přístup jen ty státy, které mohou garantovat všechny požadavky ostatních států. Nevylučoval ani rozšíření tohoto svazku dále mimo Evropu, ale státy, které by se chtěly přidružit, musí být schopny akceptovat evropský politický a hospodářský systém.

Existuje několik principů, které Kant pro cestu k věčnému míru mezi státy vymezil. Jedná se o odstranění státních dluhů, ukončení činnosti armád, odstranění možnosti získání jiného státu dědictvím, výměnou, koupí nebo darem, dále by žádný stát neměl zasahovat do vlády jiného státu a v případě, že by již k válce došlo, nemají vznikat takové akty nepřátelství, které by v budoucnu znemožnily vzájemnou důvěru. Hlavní podmínkou celého jeho myšlení bylo respektování morálního principu života a reforma veřejného práva založena na občanském principu.

Kant dále rozvíjel svoji ideu i v případě, že by se státy k mírovému svazku národů stavěly negativně. Nejúčinnějším nástrojem jak přimět státy ke spolupráci a integraci je podle něj podnitit obchodního ducha každého státu, protože obchodní duch nemůže koexistovat s válkou. Obchodní duch a moc peněz je tím nejúčinnějším nástrojem k dosažení věčného míru. Když se podíváme k základům Evropské unie, vidíme, že je tomu skutečně tak. Ekonomika, obchodní duch a moc peněz stály u zrodu dnešní Evropské unie.

3.6 Evropské programy ke sjednocení Evropy

3.6.1 Francouzská revoluce a napoleonská Evropa

Idea velké francouzské revoluce spočívala v myšlence nastolení mírové politiky. Osvícenská filozofie upřednostnila ideál sociálního štěstí, který byl založen na pokroku lidského ducha a vědeckém poznání. V roce 1789 byla Francie společenským zřízením založeným na rodových výsadách a pozemkovém vlastnictví. Revolucí se do popředí všeho dění dostala buržoazie, která měla z revoluce největší prospěch. Volná místa, která vznikla po odstranění těch, kteří souhlasili se starým režimem, byla rychle zaplněna revolucionáři, kterým ovšem nešlo o nastolení mírové politiky, ale o své vlastní obohacení. Revolucionáři se snažili o prosazení nových reforem.²³ Prosazování bylo nejprve spojeno se všeobecným souhlasem, ovšem když se ukázalo, že ne všichni s reformou souhlasí, začaly se reformy prosazovat násilím nebo dokonce otevřeným

²³ SOBOUL, A. *Velká francouzská revoluce*. Praha : Nakladatelství politické literatury, 1964, s. 13-28.

terorem. Plánem revolucionářů bylo, že se „velký francouzský národ“ stane základním článkem Evropy rovnoprávných států, ale ani toto se nenaplnilo, jelikož v celé Evropě zavládl silný nacionalismus.

Roku 1799 *Napoleon Bonaparte (1769 – 1821)* zosnoval státní převrat a za pomoci své armády se stal prvním konzulem Francie a prosadil ve Francii republikánství.²⁴ Moc prvního konzula byla velmi rozsáhlá. Měl pravomoc iniciovat tvorbu zákonů, jmenovat ministry, vyhlášovat válku a uzavírat mír. Přislíbil zajistit Francii tzv. „všezahrnující stát“.²⁵ Poté co se stal prvním konzulem, začal Bonaparte mířit výš a o pět let později se nechal korunovat na císaře Francie.

Napoleonovým cílem bylo podmanit si celou Evropu, ne však ve jménu míru, ale ve jménu zisku. Evropské země doufaly v hospodářské spojení. Bohužel Napoleon nebyl ekonomem a v hospodářské politice se vůbec nevyznal. Zároveň nechtěl přenechat hospodářskou politiku jinému státu. Takže myšlenka kontinentální hospodářské federace nevyšla.

Napoleon nastínil tři plány na sjednocenou Evropu. První plán představil v roce 1802. Zde se Francie měla stát Velkým národem a ostatní národy měly být pouze satelitními státy bez práv a sebeurčení. Je jasné, že tento plán žádný stát dobrovolně nepodpořil. Druhý plán představil o čtyři roky později. Jednalo se o plán konfederace států pod francouzským vedením. Měla vzniknout „*bratrská království*“²⁶, ale ani tato myšlenka Napoleona neuspokojila a nakonec v roce 1809 představil svůj třetí a poslední plán. Jednalo se o Evropu kontinentálního systému, kdy veškeré kompetence měla v rukou opět Francie, a ostatní evropské státy byly donuceny ke spolupráci. Napoleon chtěl docílit nové říše ve smyslu Říše římské, která by byla sjednocena pomocí společných institucí a zákonů s nepostižitelnou mocí císaře.

Později Napoleon ve svých dopisech z ostrova Svaté Heleny psal, že nebylo jeho cílem získání moci nad celou Evropou, ale cílem byl vznik nového řádu a z Evropanů chtěl udělat jeden národ, prosadit jednotnou měnu, zajistit stejná práva všem, apod. Domníval se, že vítězstvím nad Ruskem by zajistil Evropě mír na dalších tisíc let.

²⁴ POLIŠENSKÝ, J. *Napoleon a srdce Evropy*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1971, s. 35.

²⁵ BARNETT, C. *Bonaparte*. Praha : Nakladatelství JOTA s. r. o., 2005, s. 90-91.

²⁶ BARNETT, C. *Bonaparte*. Praha : Nakladatelství JOTA s. r. o., 2005, s. 121.

Napoleonova ješitnost a obrovská ctižádost nakonec vyvolala nenávisť proti jeho diktatuře. Napoleon svým konáním ukázal, že Evropa se nedá sjednotit násilím.

Nad myšlenkou sjednocené Evropy zvítězila Evropa nacionalistů a antievropanů. Mezi léty 1815 a 1914 se Evropě po stránce vědy a průmyslu dařilo velmi dobře, ale po stránce politické byla Evropa velmi rozštěpena a plná rozporů. Mezi státy panovala velká nedůvěra a žádný stát nechtěl být závislý na jiném. Války, které provázely Evropu v 19. století, ji rozdělily na dva tábory, které se přely o území Evropy a především o výnosy z kolonií. Vůdcem Evropy se stala Británie, kterou na konci 19. století vystřídal Německo.

Po napoleonských válkách prošla Evropa obdobím reakce (1815 – 1848), obdobím reforem (1848 – 1871) a obdobím soupeření (1871 – 1914). Francouzská revoluce podnítila myšlenku nacionalismu. Nacionalismus se jevil jako pozitivní, jelikož v lidech dokázal upevnit hrdost na svou vlast. Ovšem s blížícím se koncem 19. století nabíral nacionalismus na intenzitě, všude se o něm psalo, diskutovalo a četlo. V roce 1882 měl filozof Ernest Renan zajímavou přednášku o tom „*Co je národ*“? Věřil, že národ není věčný, že ho v budoucnu něco nahradí. Domníval se, že to bude evropská konfederace.

3.6.2 Evropský program Svaté aliance

Začátek 19. století byl pro Evropu dobou průmyslové revoluce. Zdálo se, že průmysl bude pojítkem mezi jednotlivými státy, ale nestalo se tak. Nacionalismus byl silnější než myšlenka sjednocených států.

Na podnět Británie se v roce 1814 konala v Chamomix jednání o vztazích v Evropě. Z tohoto jednání vyústily dvě zásady: zásada legitimacy a rovnováha mocí. Legitimita znamenala, že si „legitimní“ státy vezmou zpět svá území, které zabrala Francie a rozdělí si mezi sebe území bez „legitimních“ vlád. Británie tímto rozhodnutím získala všechny dostupné kolonie. S tímto rozhodnutím ovšem nesouhlasil ruský car Alexandr I. Na naléhání cara byla v Paříži 26. 9. 1815 podepsána *Svatá aliance*.²⁷ Byla to smlouva mezi ruským carem Alexandrem I., rakouským císařem Františkem I. a protestantským pruským králem Fridrichem Vilémem III. Smlouva měla zajistit

²⁷ COUDENHOVE-KALERGI, R. N. *Pan-Evropa*. Praha : Panevropa s. r. o., 1993, s. 24.

skutečný a nerozložený svazek těchto zemí s tím, že si budou prokazovat podporu a pomoc. S touto dohodou souhlasila i Británie, ale nezapojila se. Na podzim se k tomuto svazku připojila i Francie. Zůstalo však pouze u podpisu a smlouva a svazek se dále nerozvíjel.

Idea Evropanství však nevymizela. Francouzský hrabě *Claude-Henri Saint-Simon* (1760 – 1825)²⁸ se ve svých dílech zabýval myšlenkou sjednocené Evropy a otázkou vytvoření celoevropského parlamentu o dvou komorách. Tento parlament měl být nadstátní a s dojednanými kompetencemi. První komoru parlamentu měli tvořit vědci, tedy inteligence a druhou komoru zasloužilí představitelé šlechty či panovníci zemí. Cílem bylo zajištění míru a klidné soupeření o hospodářský primát. Saint-Simon si byl vědom svého nadčasového návrhu a věděl, že evropské státy musí k němu teprve dospět. Podobný projekt představil na vídeňském kongresu *Karl Krause* (1781 – 1832).²⁹ Ten navrhl Svaz evropských států, který by byl vymezen právními normami a dohodami a garantoval by existující hranice států. Zajistil by svobodný obchod a podnikání v Evropě.

K předním myslitelům té doby patřil i *Conrad-Friedrich von Schmidt-Phiseldeck* (1771 – 1832).³⁰ Ten jako první, téměř se staletým předstihem, nastínil budoucí problém konkurenčního boje mezi Evropou a Amerikou. Tvrdil, že pokud se Evropa dokáže sjednotit, mohla by být vzorem pro celý svět, který by se od ní mohl učit. Představil evropskou ústavu, ve které definoval evropská občanská práva, specifikoval funkci kongresu, který by sdružoval představitele vlád a evropské spolkové shromáždění i evropský soud. Dále navrhl zrušit armády a vytvořit společné vojsko a jako ekonom počítal s jednotným trhem, svobodným obchodem, zrušením evropských cel a společnou měnou.³¹ Po Vídeňském kongresu se zdálo, že existuje naděje na vytvoření jednotné Evropy.

3.6.3 Spojené státy evropské

Evropou se začal šířit nový směr – romantismus. Tento směr byl typický iracionálním myšlením. Romantismus neviděl problém ve sjednocené Evropě, snil

²⁸ *Henri de Saint-Simon* [online]. 2010 [cit. 2010-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/518228/Henri-de-Saint-Simon>>.

²⁹ *Karl Christian Friedrich Krause* [online]. 2010 [cit. 2010-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/323327/Karl-Christian-Friedrich-Krause>>.

³⁰ VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 103.

³¹ VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 103-104.

o fungující Svaté alianci národů. Všechny národy si měly být rovny a měly zcela vymizet války a rivalita. Jedním z předních myslitelů té doby byl *Giuseppe Mazzini* (1805 – 1872)³², který zpracoval projekt evropské federace 14 národních republik.

Po bouřlivém roce 1848 začala Evropa jednat. Příštího roku se v Paříži konal velký mírový kongres, který měl Evropu přivést na cestu spolupráce a pomoci. Cílem kongresu bylo dosažení Spojených států evropských. Největším řečníkem a předsedou tohoto kongresu byl *Victor Hugo* (1802 – 1885), který se zde představil jako výborný politik, který zasvětil svoji práci prospěchu lidstva. Ve Francii se stal poslancem a senátorem. „*Bojoval proti nevědomosti, předpojatosti, společenské bídě a utlačování*“.³³ Myšlenka Spojených států evropských se mu velmi zamlouvala. Neměl rád Ameriku, ale uznával, že v některých případech spolupráce by se mohla Evropa od Ameriky učit, např. v rozvoji vzdělání, v rovnoprávnosti žen a mužů a v jednotné měně, která by usnadnila hospodářskou spolupráci. Spolupráce se měla odvíjet od přátelství Francie a Německa, za což byl často kritizován a považován za fantastu.

Evropští politici, inspirováni myšlenkou Spojených států evropských, založili roku 1867 v Paříži organizaci „*Liga míru*“.³⁴ Tato organizace rozvíjela spolupráci evropských zemí a posílení míru. Bohužel stále sílící nacionalismus nedal prostor rozvíjet možnost spolupráce evropských zemí. V letech 1888 až 1899 vznikalo po celé Evropě nespočet různých pan-hnutí.

Ráda bych v této části připomněla největšího Čecha té doby, Františka Palackého. Ve svých dílech se zabýval otázkou přežití malých států v centralistické Evropě. V roce 1848 předložil svůj projekt na federalizaci Rakouska, ve kterém mělo být Rakousko rozčleněno na 8 národních skupin, rozčleněných dle jazykových základů. Na sklonku svého života připustil, že bylo naivní věřit v rozumné chování lidí a především politiků. Usoudil, že v době krize se lidé spíše než rozumem nechávají vést vášní.

³² *Giuseppe Mazzini* [online]. 2010 [cit. 2010-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/371294/Giuseppe-Mazzini>>.

³³ BRETT, V. *Victor Hugo bojovník za demokracii, svobodu a trvalý mír*. Praha : Orbis, 1953, s. 5.

³⁴ VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 110.

3.6.4 Projekt střední Evropy

V 19. století se Evropě povedlo získat nadvládu nad celým světem. Romantické plány sjednocené Evropy byly v nedohlednu a ve všech zemích opět zavládl silný nacionalismus. Nikdo už nepočítal, že se kdy Evropa sjednotí. V této době začala sílit německá nadvláda a Německo samo si dalo za cíl, že se stane hegemonem v Evropě. Na druhé straně nechtěla ani Británie ztratit své postavení v Evropě, Francie hledala spojence, se kterým by získala svoji dřívější slávu, a Rusko se snažilo o založení slovanské federace. Evropa byla silně nejednotná. V tomto období se v Paříži v roce 1900 konala velká konference, která se měla zabývat starou myšlenkou Spojených států evropských. Řečníci zde hovořili o potřebě sjednocení a jako hlavní motiv navrhovali hospodářskou spolupráci, která by pomohla proniknout do Číny. Spolupráce zemí měla být nezávazná. Všichni se obávali, že v případě, že se státy nedohodnou, ztratí celá Evropa své postavení ve prospěch Ameriky.

Tato nová spolupráce zemí měla vzejít z plánu knížete Metternicha z roku 1848, který navrhl projekt sjednocené střední Evropy. Sjednotit se mělo Německo a Rakousko-Uhersko. Cílem bylo řešit ekonomické úkoly a mít jednotnou armádu. K Velkému Německu se dále měly připojit tyto země: Nizozemsko, Belgie, část Dánska, Švýcarsko, Pobaltí a celé Předlitavsko, včetně slovanských zemí a Terstu. Jednalo se o tzv. projekt „*Mittleuropa*“.³⁵

Projekt střední Evropy rozvíjeli i další myslitelé. *Friedrich Neumann (1860 – 1919)*³⁶ dopracoval projekt *Mittleuropa* o možnost hospodářské spolupráce, celní unii, jednotný obchodní prostor s jednotným právním řádem s jedním dopravním systémem. Do svého projektu zapracoval i požadavek solidarity. Výsledkem jeho projektu měla být mezinárodní bezpečnost a společný blahobyt.

Myslitelé sice pracovali na rozvoji svých plánů ke sjednocení, politická situace však byla proti nim. Idea evropanství byla zcela vytlačena z politiky. Na tuto ideu upozorňovali pouze ti, kteří se obávali rostoucího a sílícího nacionalismu, který se šířil Evropou společně se strachem z diktatury a hrozbou evropské občanské války.

³⁵ VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 112.

³⁶ *Friedrich Neumann* [online]. 2010 [cit. 2010-03-30]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Naumann>.

4 EVROPA V ÚPADKU ZA PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

4.1 Integrační snahy za 1. světové války

Se začátkem první světové války v roce 1914 se začaly znovu objevovat projekty na jednotnou Evropu. Utvářely se skupiny, které prosazovaly myšlenky nadnárodního evropského sjednocení. V popředí těchto spolků stál rakouský sociálně demokratický projekt národně autonomní unie. Tento projekt byl zpracováván již před začátkem války a tak měl v průběhu války již ucelený koncept. Ke tvůrcům projektu se zařadil i pozdější rakouský kancléř *Karl Renner*. Renner se domníval, že princip suverenity národního státu je již překonán, a že je čas na směřování k nadnárodním celkům, ve kterých by měl stát svoji autonomii. Cílem projektu bylo uklidnit politické dění a dosáhnout hospodářského růstu. To vše mělo vyústit v celní a měnovou unii a úzkou politickou spolupráci.³⁷

V období války se začaly objevovat hlasy, které chtěly řešit válečnou situaci prostřednictvím nadnárodních dohod, které by řešily vztahy mezi evropskými státy. Dokonce se objevily různé verze návrhů evropské ústavy. Počítalo se, že v nové Evropě bude již řešena komunikační politická jednota evropských národů.

V dubnu roku 1917 se do války zapojila i Amerika. Největší zájem na tom měl americký prezident Woodrow Wilson. Přesvědčil Američany, že je to dobrá volba a jediná pomoc Evropě. Wilson byl přesvědčen, že za válku může sobecká politika evropských států, rovnováha sil a podněcování nepřátelství mezi národy. Evropu v budoucnu viděl v celosvětovém měřítku. Podstatou mělo být utvoření mírové organizace *Společnosti národů*, která by zničila neomezenou moc velmocí. Tato organizace měla mít pevné řízení a své ministry, např. ministra spravedlnosti, vojenství a financí. Wilsonovy představy se však nepodařilo zrealizovat. Jeho myšlenka Společnosti národů skončila jen jako dobrovolné členství některých států bez jakéhokoli hlasu. Nezapojilo se ani Německo ani Rusko a dokonce ani Spojené státy, zde to neschválil americký kongres.

Američané se do evropské politiky zapojili v dalších projektech. Jedním takovým byla *Demokratická střeoevropská unie*. Tohoto projektu se účastnili

³⁷ VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 121-122.

i zástupci z Čech, Slovenska, Finska, Itálie, Polska, Rumunska, Ukrajiny a zástupci Jihoslovanů. Do čela této unie byl zvolen Tomáš G. Masaryk, který v Americe přečetl Prohlášení společných cílů nezávislých středoevropských národů a Souhrn zásad Středoevropské unie a zároveň slíbil politickou, hospodářskou a kulturní spolupráci všem národům.³⁸

4.2 *Idea Nové Evropy podle T. G. Masaryka během 1. světové války*

Tomáš G. Masaryk (1850 – 1937) podporoval myšlenku evropské centralizace a světovosti. Jediné východisko, které mohlo Evropu na konci 19. a začátku 20. století vyvést z krize viděl Masaryk ve sdružování a spolupráci všech národů. Po 1. světové válce se výrazně změnila geopolitika Evropy a to především té střední. Masarykovým hlavním cílem bylo zabezpečit suverenitu a samostatnost všech malých i středních států. Domníval se, že malé a střední státy budou lépe fungovat, pokud budou pracovat samostatně, než kdyby musely být součástí federace.

Masaryk pevně doufal, že se společnost zamyslí nad probíhající válkou a jejími příčinami, a že se zamyslí především státníci, politici a vůdci stran a začnou spolu jednat o spolupráci svých států. Celý svět trpěl válkou, kterou způsobilo napadení Srbska Rakousko-Uherskem za podpory Německa. Masaryk se velmi obával německého vlivu a viděl v Pangermánství hlavního nepřítele dalšího sdružování Evropy. Pangermáni vědomě udržovali nepřátelství k okolním národům, především ke Slovanům. Svoji „*ideu Nové Evropy*“³⁹ postavil proti koncepci Mitteleuropa, což byl program Rakouska-Uherska a Německa a měl zasahovat daleko do Asie a Afriky. Masarykův program Nové Evropy stavěl na rovnoprávnosti, svobodě a mírové spolupráci všech národů. Odmítal program Mitteleuropa především proto, že byl agresivní a nebezpečný pro svět, národy nesjednocoval, ale stavěl je proti sobě.⁴⁰

V roce 1916 se za přispění W. Wilsona začaly projednávat mírové podmínky, které však neobsahovaly žádné konkrétní plány. Wilson žádal o konkrétní mírové podmínky všech bojujících národů a zdůraznil práva malých a slabých národů. Spojenci se na jednání dohodli na organizaci Evropy a shodli se na tom, že malé státy musí být respektovány a jejich ekonomický vývoj musí být zabezpečen. Suchozemské

³⁸ VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 122-123.

³⁹ MASARYK, T. G. *Nová Evropa*. Brno : Doplněk, 1994, s. 61.

⁴⁰ OPAT, J. Masarykovo evropanství jako pojem a politický program. In SYLLABA, T., KLÍMA, Z. (ed.) *Masaryk a myšlenka evropské jednoty*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1992, s. 21.

a přímořské hranice států měly být plně respektovány a dokonce navrhli utvoření Ligy národů. Hlavní zásadou míru měla být skutečná rovnost národů.

V roce 1918 byl vyhlášen konec války. Bez rozdílu vítězných nebo poražených států viděla západní Evropa konec války jako prohru, Evropa byla v úpadku. Východní Evropa naopak viděla ve válce triumf a možnost samostatnosti všech malých a středních států. Národní otázky se staly otázkami mezinárodními. Malé státy měly zaujmout své postavení na mezinárodním poli a dokázat, že i když jsou na jiném stupni vývoje, neznamená to, že jsou lepší či horší. Záleží na mravnosti národa a na jeho snaze rozumového zdokonalení a pokroku. „*Evropa má být sjednocena, tedy jednotná, ale ne jednotvárná.*“⁴¹

Masarykovým cílem nebylo jen svobodné Československo a on v jeho čele, ale již v Americe se začal zabývat otázkou Středoevropské unie.⁴² Masaryk zdůrazňoval, že česká otázka má být chápána jako otázka evropská. Měl představu, že se svobodné a samostatné Československo stane centrem pro všechny malé státy, které spolu budou úzce spolupracovat, což se bohužel nestalo. Československo sice upravilo svůj vztah k Německu, ale ke smíru Čechů a Němců nedošlo.

⁴¹ MASARYK, T. G. *Nová Evropa*. Brno : Doplněk, 1994, s. 98.

⁴² ŠOLLE, Z. Masarykova cesta k Nové Evropě. In SYLLABA, T., KLÍMA, Z. (ed.) *Masaryk a myšlenka evropské jednoty*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1992, s. 53.

5 MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ

5.1 Panevropské hnutí

V roce 1923 vydal ve Vídni Richard N. Coudenhove-Kalergi (1894 – 1972) svoji knihu Pan-Evropa. Coudenhove-Kalergi byl Rakušan s československým občanstvím, který se narodil v Tokiu. Jeho snem byla sjednocená Evropa. Svoji myšlenku představil i T. G. Masarykovi, po kterém chtěl, aby se stal „Washingtonem sjednocené Evropy“.⁴³ Masaryk jeho myšlenku schvaloval a přislíbil mu veškerou podporu, ale do čela hnutí se nepostavil, neboť se obával, že doba ještě nedozrála a také mu bránil jeho vysoký věk.

Coudenhove-Kalergi se zamýšlel nad tím, co je pro Evropu lepší, zda její politická a ekonomická roztržičnost nebo sdružení do federálního svazku států. Zkoumal raný vývoj Spojených států amerických, vznik italského sjednocení, německou celní unii i švýcarskou konfederaci. Velmi usiloval o ustanovení Spojených států evropských. Pokládal si základní otázku, zda má Evropa, pokud se nesjednotí, šanci uspět na světovém trhu a zabezpečit trvalý mír a samostatnost. Obával se expanze Ruska. Jeho přáním bylo, aby Panevropa stála na stejné úrovni jako USA, Rusko, Commonwealth nebo Čína. Jeho návrh Panevropské unie byl prvním politickým návrhem, který mohl sjednotit evropské státy.

Poprvé se Coudenhove-Kalergi setkal s Masarykem v roce 1920, kdy Masaryk vybídl Coudenhove-Kalergiho k objasnění plánů sjednocené Evropy. Masarykovi se jeho myšlenka velmi líbila, ale bohužel se do čela Panevropského hnutí nepostavil, ale i tak velmi podporoval myšlenku sjednocení, zejména ve Francii. Celý svět si Masaryka velmi vážil a pokládal ho za otce Československa a také *kmotra* Panevropy.⁴⁴ Největším problémem, které bránilo sjednocení, bylo německo-francouzské nepřátelství. Coudenhove-Kalergi však věřil, že tato nenávist nepotrvá věčně. Cílem cesty k usmíření měla být právě Panevropa, která podpoří spolupráci států prostřednictvím celního spolku německého uhlí s francouzskými rudami, rozvoje průmyslu železa a oceláren, smluv o bezpečnosti, ochrany před Ruskem a obnovy společného obchodu a financí.

⁴³ VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 128.

⁴⁴ PONS, V. Počátky myšlenky panevropství. In SYLLABA, T., KLÍMA, Z. (ed.) *Masaryk a myšlenka evropské jednoty*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1992, s. 21.

Roku 1926 se ve Vídni konal 1. panevropský kongres, kterého se zúčastnilo 24 národů. Hlavním programem jednání bylo: evropská solidarita, záruka vlastní nezávislosti, bezpečnost, rovnost pro všechny státy, respektování náboženských a etnických menšin, dobrá spolupráce s ostatními národy v rámci mezinárodního uspořádání, uznání kulturních a národních tradic. 2. kongres se konal v roce 1930 v Berlíně a 3. kongres se konal v roce 1932 v Basileji. Toho roku se stal v Německu Adolf Hitler vůdcem „Třetí říše“. Hitler měl velmi negativní postoj, dá se říci až odpor, k panevropskému hnutí. Brzy se začaly plnit Masarykovy obavy. V Evropě byla špatná politika, která zapříčinila další přípravy na 2. světovou válku. Ta byla dovršena v roce 1938 podpisem Mnichovské dohody, ve které západoevropské mocnosti vydaly Československo - zemi, která byla jedna z posledních demokracií na východ od Rýna - Německu. Touto československou tragédií začala i tragédie celé Evropy.

Panevropské hnutí bylo první meziválečné hnutí, které se pokusilo sjednotit Evropu a sloužilo jako ochrana před světovou hegemonií Ruska a Spojených států amerických. Mělo být cílem všech Evropanů, bez ohledu na strany a národy, mělo zamezit Ruské invazi, protože vítězství Ruska by znamenalo zánik evropské demokracie.⁴⁵ Cílem hnutí bylo zajištění míru, zrušení hranice mezi státy, definitivní vyřešení národnostní a menšinové otázky, zabezpečení technického rozvoje a ekonomické konkurence. Plán panevropského hnutí na uspořádání Evropy se tak nelišil od Evropské unie tak, jak ji známe dnes.

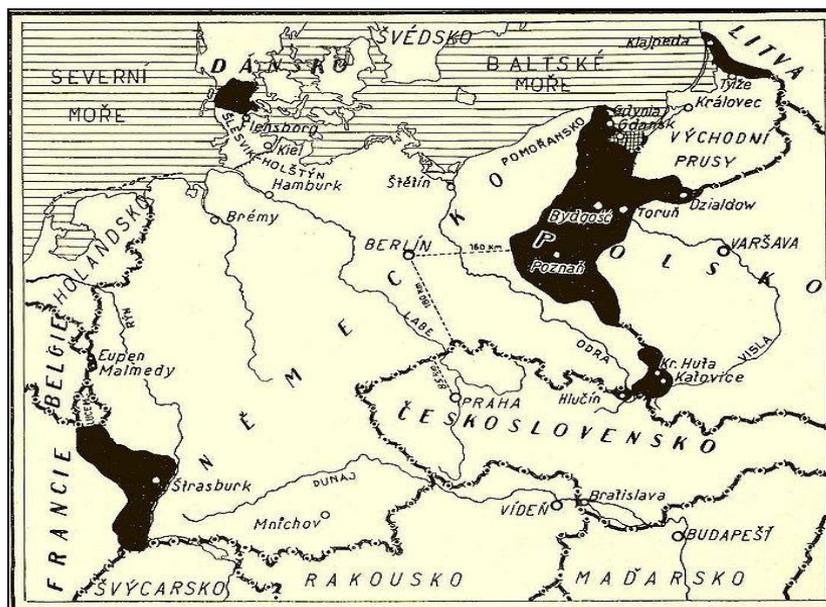
5.2 Společnost národů

Dne 28. června 1919 byla v Paříži podepsána Versailleská mírová smlouva, která byla výsledkem šestiměsíčního jednání Pařížské mírové konference. Podpisem této smlouvy byla oficiálně ukončena první světová válka.

Versailleská mírová smlouva požadovala, aby Německo přijalo svoji odpovědnost za vypuknutí války, ztratilo část svého území a všechny kolonie jak v Africe, tak v Oceánii, zmenšilo svoji armádu a zaplatilo poválečné reparace. Německo touto smlouvou utrpělo velký šok, který byl jednou z příčin konce Výmarské republiky.

⁴⁵ COUDENHOVE-KALERGI, R. N. *Pan-Evropa*. Praha : Panevropa s. r. o., 1993, s. 38.

Obr. č. 5: Územní ztráty Německa v důsledku Versailleské smlouvy⁴⁶

Versailleská smlouva dále vytyčila hranice evropských států a zároveň byla touto smlouvou fakticky založena Společnost národů. Společnost národů byla mezinárodní organizací, která si dala za cíl organizovat poválečnou demilitarizaci, udržení světového míru a šíření prevence před dalšími válečnými konflikty prostřednictvím diplomatického vyjednávání. Jedním z hlavních zakladatelů byl americký prezident Woodrow Wilson. Sídlo bylo zvoleno ve švýcarské Ženevě a smírčí soud byl ustanoven v nizozemském Haagu. Hlavním iniciátorem byla Velká Británie a Francie. Organizace Společnosti národů měla 26 členů, mezi jinými i Československo. I přes velký vliv amerického prezidenta Wilsona se Spojené státy nikdy nestaly členy této organizace. Počet členských zemí se průběžně měnil. V roce 1929 se členem stalo i Německo, které však roku 1933 s šířícím se fašismem z organizace vystoupilo. Sovětský svaz, jako jediná členská země, byl roku 1939 vyloučen.

Členské národy podepsaly roku 1920 základní dokument *Pakt Společnosti národů*,⁴⁷ kterým se zavázaly k dodržování pravidel mezinárodní spolupráce a bezpečnosti. Dále se zavázaly respektovat mezinárodní právo a ostatní závazky organizace.

⁴⁶ Územní ztráty Německa v důsledku Versailleské smlouvy [online]. 2008 [cit. 2010-03-19]. Dostupný z WWW: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Territorial_losses_of_Germany.jpg>.

⁴⁷ Společnost národů [online]. 2010 [cit. 2010-03-22]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Spole%C4%8Dnost_n%C3%A1rod%C5%AF>.

Organizace však nebyla schopna, i přes značný vliv Francie a Velké Británie, prosazovat své cíle. Nedokázala zasáhnout proti agresivním krokům fašistické vlády v Itálii, v nacistickém Německu ani v Japonsku při válce s Čínou. Nezasáhla ani do jednání kolem Mnichovské dohody. Malé a střední státy neměly takový vliv, aby mohly zasáhnout do jednání organizace Společnosti národů a veškeré rozhodování tak bylo na Francii a Velké Británii, což způsobilo velké napětí mezi členskými státy. S počátkem druhé světové války ztratila Společnost národů faktický význam pro utváření mezinárodní spolupráce. V dubnu 1946 byla organizace formálně rozpuštěna. Vítězné státy druhé světové války se poté transformovaly do Organizace spojených národů, která na činnost Společnosti národů navázala a je činná doposud.

5.3 *Briandův plán spolupráce Francie a Německa*

Existovaly i další plány na spolupráci v Evropě. Jeden takový představil *Aristide Briand* (1862 – 1932).⁴⁸ Byl jedním z nejaktivnějších politiků, který se snažil dojednat spolupráci v Evropě mezi dvěma světovými válkami. V roce 1906 se stal ministrem francouzské vlády a posléze i premiérem vlády. Velmi se zasazoval o urovnání sporů mezi Francií a Německem. Byl tvůrcem *Briand-Kellogova paktu*⁴⁹ zakazujícího války a také velkým propagátorem evropské unie. O myšlence evropské unie uvažoval Briand již od roku 1917, kdy viděl hrůznost války. V roce 1925 vystoupil před francouzským parlamentem s návrhem spolupráce států Evropy a především s návrhem spolupráce s Německem. Na některých bodech spolupráce se dokázal domluvit s německým ministrem zahraničí *Gustavem Stresemannem*. Dohodli se na několika ústupcích pro Německo a vzájemné spolupráci, která měla podpořit hospodářský rozvoj a ochranu proti americké výrobě. Tato jednání vyvrcholila v roce 1929, kdy Německo vstoupilo do organizace Společnosti národů. Celá Evropa vnímala tento krok velmi pozitivně. Briand byl považován za hrdinu.

Z jeho plánu hospodářské a politické spolupráce mezi Německem a Francií vycházel dále Robert Schuman, Konrad Adenauer a v podobě Společenství uhlí a oceli jej realizoval Jean Monet.

⁴⁸ *Aristide Briand* [online]. 2010 [cit. 2010-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/79162/Aristide-Briand>>.

⁴⁹ HEIDEN, K. *Adolf Hitler, jeden muž proti Evropě*. Bratislava : Ara, 2003. s. 308.

6 VLIV DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY NA INTEGRACI EVROPY

6.1 Začátek druhé světové války

Jak již bylo napsáno v předchozí kapitole, Německo utrpělo podpisem Versailleské smlouvy velký šok. Muselo se vzdát veškerých svých kolonií a části území v Evropě a zaplatit vysoké poválečné reparace. Ke všemu se celá Evropa ocitla ve 20. a 30. letech ve velké hospodářské krizi. Právě tyto faktory zapříčinily rozmach totalitních režimů v celé Evropě. V Rusku se k moci dostal Josif Stalin, který z Ruska vytvořil komunistický Sovětský svaz, v Itálii se moci chopil Benito Mussolini, který z Itálie vytvořil první fašistickou diktaturu a konečně v Německu se k moci dostal *Adolf Hitler (1889 – 1945)*⁵⁰ a jeho NSDAP, která slibovala německým občanům zrušení Versailleské smlouvy a zlepšení životní úrovně. Dne 30. ledna 1933 byl Adolf Hitler jmenován říšským kancléřem, což mu umožnilo realizovat velkou nacistickou revoluci. Podařilo se mu, za přihlížení Společnosti národů, obnovit v roce 1935 v Německu brannou povinnost a zvětšit tím německou armádu. Zároveň v tomto roce napadla Itálie Habeš a v roce 1936 podpořilo Německo a Itálie převrat ve Španělsku pod vedením generála Franca. Evropa opět směřovala k válce.

Počátek druhé světové války můžeme datovat 1. září 1939, kdy Německo zaútočilo na Polsko. Do konfliktu se pak zapojila i Francie a Velká Británie. Západní demokratické státy zvolily cestu ústupků před Německem. Věřily, že ústupky mohou zaručit mír. Hitlera však již nedokázaly zastavit. Z druhé strany čekal netrpělivě na válku Stalin. Hitler se Stalinem uzavřeli v roce 1939 smlouvu o neutočení a přátelství, podmínkou této dohody byla likvidace Polska. Díky tomuto spojení byla válka neodvratná a demolující.

6.2 Panevropské hnutí za druhé světové války

Panevropské hnutí bylo stále činné a pracovalo na obnovení plánu Spojených států evropských, ale už nemělo tak silný hlas jako před válkou. Panevropská unie se stala utopistickým modelem. Tvořily se četné koalice. Jeden stát skrýval své úmysly

⁵⁰ *Adolf Hitler* [online]. 2010 [cit. 2010-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/267992/Adolf-Hitler>>.

před druhým. Každý stát hleděl především na svoji národní politiku a myšlenka spolupráce byla pouhým snem. Hitler zakázal Panevropské hnutí v Německu hned, jakmile se dostal k moci. Po spojení Německa s Rakouskem roku 1938 bylo Panevropské hnutí zakázáno i v celém Rakousku a především v kolébce Panevropy, ve Vídni. Sekretariát Panevropského hnutí přesídlil do Bernu, ale jeho činnost byla značně omezena.

Kromě panevropského hnutí, které působilo především ve střední Evropě, působilo podobné hnutí i v severských zemích. Zde vzniklo Skandinávské hnutí, které prosazovalo podobné cíle a evropskou integraci.

6.3 Návrh Federální unie

Zachovatelem myšlenky jednotné demokratické Evropy byla v době 2. světové války Velká Británie, která podporovala potřebu federace evropských demokratických států. Vznikla zde skupina Federální unie, která měla na jaře roku 1940 něco kolem 10000 členů v 253 pobočkách v zemi. Tato skupina vydala První a Druhou úvahu o mírovém uspořádání. První část se týkala zapojení Francie do Federální unie a Druhá úvaha se týkala vztahu Německa a Evropy. Při této organizaci vznikl i výzkumný ústav, který studoval ústavní a hospodářské aspekty evropské federace a možný rozsah Federální unie. Výzkumný ústav vydal dva návrhy evropské ústavy. Hlavní myšlenkou unie bylo spojení Británie a Francie, což byl hlavní požadavek doby. Británie podepsala s Francií smlouvu o trvalém svazku mezi Británií a Francií. Plán na podporu ekonomické, politické a vojenské spolupráce předložil *Jean Monnet (1888 – 1979)*⁵¹ roku 1940 Churchillovi. Jeho model společné unie zahrnoval vytvoření jednotných orgánů pro sféru obrany, což znamenalo vytvořit jednotný válečný kabinet v období 2. světové války. Plán dále obsahoval body o společné zahraniční politice, financích, hospodaření a sloučení parlamentů a získání občanství v obou zemích.⁵² Bohužel ani návrh této unie se v Evropě nepodařilo zrealizovat. Nezdar zapříčinily špatné zkušenosti z války, kdy Francie nedokázala čelit nacistickým armádám a téměř kapitulovala a Británie zůstala ve válce proti Německu sama. Británie tak ztratila důvěru vůči Evropě a obrátila se o pomoc na USA. Dále nedisponovala ani Británie a ani Francie schopnými politiky, kteří by dokázali oslovit více evropských občanů pro utvoření Federální unie.

⁵¹ *Jean Monnet* [online]. 2010 [cit. 2010-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/389660/Jean-Monnet>>.

⁵² FIALA, P., PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 40.

7 PRVNÍ KROKY K EVROPSKÉ INTEGRACI

7.1 *Poválečná situace v Evropě*

Další válečný konflikt dodal impuls nalézt mechanismus, který by dokázal přimět národy ke spolupráci. Politici v poválečné Evropě měli v úmyslu zkoordinovat všechna profesní hnutí s možností jejich zastřešení pro jednu organizaci. Jedním z hlavních hnutí bylo *Evropské federalistické hnutí*, které tvořilo přibližně 20 intelektuálů z celé Evropy v čele se Spinellim a Rossim. Cílem hnutí bylo dojednat trvalý mír. Mírové uspořádání Evropy nemělo být jen diplomatickým gestem, které jsme viděli v roce 1919, ale mělo jít přímo o zapojení evropského lidu. Hnutí vydalo důležitý dokument Manifest z Ventotene,⁵³ který byl přeložen do všech evropských jazyků a distribuován po celé Evropě.

Koncem roku 1943 začal *Altier Spinelli* pracovat na konkrétních bodech a cílech evropské federalistické organizace. O rok později se mu podařilo seztat 15 zástupců evropských států do Ženevy na první velké jednání, ze kterého vzešel další manifest o šesti bodech a výzvě k akci. Jedním z bodů bylo zapojení Německa do unie, čímž by se odstranilo nebezpečí pro ostatní národy. V roce 1945 se toto setkání konalo již ve svobodné Paříži. Spinelli navrhoval začít s federalizací jen u několika málo evropských zemí a ostatní země by se zapojily postupně dle svého uvážení.

Myšlenka federace však nepřál Sovětský svaz, který se velmi zasazoval o zrušení jakýchkoli kroků k jednotné Evropě. Dokonce ani Amerika nepodporovala tento plán. Federativní hnutí bylo pohřbeno společně se všemi ambicemi. Myšlenka jednotné Evropy se však zcela vymýtit nepodařila. Další hnutí odporu vzniklo v belgickém exilu. Jeho hlavním členem byl *Paul-Henri Spaak (1889 – 1972)*.⁵⁴ Tento muž se ve 40. letech 20. století zasadil o svobodný a bezpečný vývoj malých evropských států. Představil svůj plán na vytvoření volného společenství západoevropských zemí (Belgie, Holandsko, Lucembursko a Francie) na hospodářském, politickém a vojenském poli. Vrcholem plánu byl Spaakův návrh celní unie a prosazení myšlenky spolupráce zemí Beneluxu. Jeho role v integračních snahách byla značná.

⁵³ FIALA, P., PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 37.

⁵⁴ *Paul-Henri Spaak* [online]. 2010 [cit. 2010-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/557301/Paul-Henri-Spaak>>.

Na druhé straně pracoval velmi houževnatě i francouzský zahraniční odboj v Londýně, pod vedením Charlese de Gaulla, který byl sice znám svým nacionalismem, ale o kterém se rovněž vědělo, že je zastáncem inovací a oživení Evropy. Coudenhove-Kalergi o něm později prohlásil, že je skutečnou nadějí pro Evropu. Na jaře roku 1943 se pod jeho vedením zrodil projekt regionální federace západní Evropy. Součástí tohoto projektu byla úvaha o obnovení hospodářské potence Evropy, ke které bude zapotřebí nadnárodní hospodářská politika. De Gaullovým cílem bylo zapojení Německa do jednání o spolupráci na poli průmyslu a obchodu. Federace západní Evropy měla vzejít ze spolupráce těchto států: Francie, Belgie, Holandska a Lucemburska. Proti tomuto projektu stál opět Sovětský svaz. Takže si Evropa stále musela počkat na správný čas.

7.2 Konference v Postupimi

Konference šéfů tří vlád, Velké Británie, Spojených států amerických a Sovětského svazu, roku 1945 ukončila pro střední a východní část Evropy jakoukoli další možnost integrace. Francie, ač měla svého zástupce v Kontrolní radě pro Německo, se konference neúčastnila. Churchill, Roosevelt a Stalin se dohodli, že Sovětský svaz se stane hegemonek ve střední a východní Evropě. Ukázalo se však, že „živý Stalin byl pro Evropu větší hrozba, než mrtvý Hitler“.⁵⁵ Oficiální název konference zněl Konference v Berlíně, protože se jednání konalo v zámečku Cecilienhof v Postupimi u Berlína, vžil se název Postupimská konference.⁵⁶

Výsledkem konference byly dohody o politických a ekonomických zásadách koordinované politiky spojenců vůči poraženému Německu a nutnosti, aby Německo zůstalo jako celek. Společná spojenecká politika vůči Německu bývá označována jako program čtyř D – demilitarizace, denacifikace, demokratizace a demonopolizace. Dále se projednávala otázka válečných zločinců, posun hranic Polska na řece Odře a Nise a odsun německého obyvatelstva z Polska, Československa a Maďarska.

7.3 Nové integrační snahy

Po ukončení jednání o reorganizaci Evropy začal o rok později Churchill, dlouholetý přítel Coudenhoven-Kalergiho, novou kampaň na podporu jednotné Evropy.

⁵⁵ PONS, V. Počátky myšlenky panevropství. In SYLLABA, T., KLÍMA, Z. (ed.) *Masaryk a myšlenka evropské jednoty*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1992, s. 26.

⁵⁶ CHURANĚ, M. *Postupim a Československo, Mýtus a skutečnost*. Praha : Nakladatelství Libri, 2001, s. 10.

V roce 1948 vznikla *Unie evropských federalistů*, která sdružovala hnutí v Belgii, Itálii, Velké Británii, Francii, Lucembursku, Švýcarsku a Nizozemí. Z tohoto hnutí vzniklo o rok později *Hnutí za spojenou Evropu*, v čele s Winstonem Churchillem, jako čestným předsedou.⁵⁷ Dne 7. května 1948 se konal kongres Hnutí za spojenou Evropu v Haagu, kterého se, mezi jinými, účastnili například Konrad Adenauer, Bertrand Russell, Robert Schuman, Alcide de Gasperi, León Blum či Paul Henri Spaak. Na tomto kongresu se jednalo o dalších představách federalistického útvaru. Nejdůležitějším výsledkem bylo přijetí významných dokumentů (Politické prohlášení, Ekonomické a sociální prohlášení a Zpráva Evropanů). Tyto dokumenty se staly stavebním kamenem Rady Evropy. Tento kongres se stal pro federalisty výchozím bodem v budování sjednocené Evropy.

Bylo však příliš brzy po válce a státy se nechtěly vzdát své obnovené suverenity ve prospěch neurčitého federalistického útvaru. Každý stát měl v této době jiný pohled na integrační proces. Na kongresu se utvořily dvě skupiny. První tvořily státy, které zastávaly mezivládní koncepci spolupráce a druhou skupinu tvořily státy, které byly pro nadnárodní model spolupráce. Tato rozdvojenost názorů zabránila dalším integračním snahám. Přínosem však byl již zmíněný návrh Rady Evropy. Rada Evropy byla založena 5. května 1949 v Londýně především z iniciativy francouzské vlády, která prosazovala zapojení Německa do společné západoevropské struktury. Výhodou této organizace bylo, že její pravomoci a mechanismy byly přijatelné pro více států, bez ohledu na jejich politickou či ekonomickou specifikaci.

7.4 Plán evropské podpory

Druhá světová válka zničila průmyslový a hospodářský vývoj Evropy a odčerpala značnou část finančních prostředků. Nebylo z čeho znovu obnovit hospodářství a průmysl. Program Hospodářské komise při OSN byl svým rozměrem nedostačující. Celý svět se bál dalších nepokojů. S východiskem z této situace přišel *George C. Marshall (1880 – 1959)*, americký politik s mnohaletou zkušeností, kterou nasbíral po celém světě. Marshall si uvědomoval, že politická stabilita v evropských státech je přímo závislá na prosperujícím hospodářství. Pomoc byla nabídnuta jak východní, tak i západní Evropě.

⁵⁷ FIALA, P., PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 38.

O Marshalově plánu se začalo jednat v Paříži v červnu roku 1947. K jednání byla přizvána Francie a Sovětský svaz. Zástupci Sovětského svazu hned od počátku dávali najevo svůj pasivní postoj k plánu a v polovině jednání odešli, což vzbudilo obavy, ale na druhou stranu odchod sovětské delegace všichni přivítali. Bylo jasné, že bez komunistů se jednání povede věcně, rychle a bez komplikací. Cílem Marshallova plánu bylo i zabránit rozšíření komunismu do dalších částí Evropy. Schylovalo se k tomu například ve Francii, Itálii či Německu, kde již byli komunisté ve vládách.

Pro realizaci plánu potřeboval Marshall iniciativu evropských států. To se mu podařilo a v roce 1948 se konalo druhé jednání o pomoci Evropě. Tohoto jednání se zúčastnili i zástupci z Německa a dalších 17 států. Jejich požadavky byly vyčísleny na 19 miliard dolarů. Nyní měl Marshall v rukou konkrétní požadavky, které mohl předložit americkému kongresu v podobě *Plánu evropské podpory pro státy zničené válkou*. Východní státy tuto pomoc odmítly, tak byla veškerá pomoc nasměrována na západ. V letech 1948 – 1952 vynaložila Amerika na podporu Evropy kolem 13 miliard dolarů. Jeho návrh kongres schválil dne 31. března 1948 a prezident Truman ho stvrdil svým podpisem. Tímto mohla začít obnova průmyslu a hospodářství v Evropě.

Hlavním cílem Marshallova plánu byla obnova fungující světové ekonomiky, která byla odrazovým můstkem pro nastavení politických a sociálních podmínek, ve kterých by mohly fungovat svobodné instituce. Tento plán pomohl Evropě odrazit se ode dna a vybudovat nové hospodářství, obnovit průmysl, zemědělství a znovu oživit mezinárodní obchod. Spojené státy si tímto způsobem zajistily vliv a dobrou prestiž v Evropě. Díky dotacím z USA začala západní Evropa opět prosperovat. Na druhé straně se prohlubovaly rozdíly mezi chudým východem a bohatnoucím západem.

Marshallův plán prohloubil neshody, které panovaly mezi západem a východem, ale sjednotil západní Evropu a dá se považovat za „duchovního otce“ ostatních organizací, které po válce začaly vznikat. Dokázal po mnoha letech přimět ke spolupráci znesvářené státy – Francii a Německo – na kterých závisel další vývoj Evropy. Tento plán byl i inspirací pro uzavření dohody o Evropském společenství a oceli nebo Evropského hospodářského společenství. Evropské státy se dokázaly sejít u kulatého stolu a jednat o společné obraně. Tímto můžeme říci, že Marshallův plán podpořil vznik NATO.

7.5 Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci

Díky finanční podpoře ze Spojených států amerických bylo možné obnovit hospodářství a průmysl v Evropě. Byla zřízena Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC), která měla distribuovat hospodářskou pomoc a vyřizovat příslušnou agendu. Pravomoce a charakter této organizace si každá evropská země představovala jinak. Představa Francie podporovala myšlenku nadnárodně orientované organizace a naproti tomu Velká Británie usilovala o seskupení, které by sdružovalo suverénní státy na bázi mezinárodních dohod. Tyto rozdílné postoje měl sjednotit Výbor pro evropskou ekonomickou spolupráci. Výsledkem byl kompromis a přijatelná varianta pro všech 17 evropských zemí. Byla utvořena organizace, která stála na mezivládním principu. Stálí zástupci hlasovali o otázkách na základě jednomyslné shody.

Tato organizace přenesla odpovědnost za úspěch obnovy přímo na Evropu. Kromě distribuce Marshallovy pomoci se zabývala odstraňováním kvót a tarifů, pracovala na perspektivě zavedení platebního mechanismu mezi členskými státy a vytvořila široké diskusní fórum, které mohlo otázku dalšího sjednocování rozvíjet.

8 UŽŠÍ SPOLUPRÁCE ZÁPADNÍ EVROPY

8.1 *Situace v Evropě v roce 1948*

8.1.1 Založení Západní unie

Evropa byla v roce 1948 ovlivněna únorovými událostmi v Československu a ve východním Berlíně. Sovětský svaz podnikl násilné kroky k rozšíření svého území. Západní Evropa byla nucena tuto situaci řešit, chtěla zabránit šířícímu se vlivu Sovětského svazu a stanovila nové bezpečnostní podmínky. Jednou z obran bylo podepsání Bruselské smlouvy dne 17. března 1948, kterou se založila Západní unie. Do této unie zatím nebylo přiřazeno Německo, které bylo stále pro okolní státy latentní hrozbou. Strach z rostoucí ekonomické situace v Německu a možného vyzbrojování pociťovala především Francie, pro kterou byla kontrola německého rozvoje otázkou číslo jedna. Francie se zaměřila především na oblast ocelářství a těžby uhlí, což byly strategické sféry pro zbrojní průmysl. Francie byla na německém průmyslu závislá, takže kontrola německého rozvoje byla jak hospodářského, tak i bezpečnostního charakteru. Země západní Evropy se snažily o posílení atlantických bezpečnostních vazeb a posílení vztahů na kontinentě.

8.1.2 Podpis Severoatlantické smlouvy

Po roce 1948 se politická situace v Německu ustálila, ale stále trval problém v uznání statusu a vyřešení sporů mezi Německem a Francií. Tyto politické problémy se později přenesly i do ekonomické roviny. Německo však mělo velký potenciál pro strategii zadržování sovětského vlivu.

Západoevropským zemím se podařilo upevnit nebo vybudovat bezpečnostní vazby a prohloubit evropsko-americké spojení podpisem Severoatlantické dohody (North Atlantic Treaty Organisation) dne 4. dubna 1949. Tato organizace měla upevnit demokracii v poválečné Evropě. Prvními členy NATO bylo USA, Kanada, Velká Británie, Francie, Norsko, Dánsko, Portugalsko, Itálie, Island a země Beneluxu.

8.2 *Společný evropský trh – Schumanův plán*

Na světovém trhu rostla hospodářská síla USA. To se nelíbilo evropským producentům. Začaly se ozývat hlasy, které volaly po vytvoření rozsáhlého evropského trhu, který by mohl podpořit konkurenci, dokázat by stlačit ceny a hledat nové zdroje či

výrobní postupy. Evropské státy byly inspirovány zeměmi Beneluxu, kde již od roku 1948 fungovala celní unie.

Evropou se stále šířila obava z rostoucího vlivu Sovětského svazu. Politici demokratických zemí hledali, možnost jak tomu zabránit a, zároveň hledali nástroje na pomoc evropské ekonomice.

Tyto dva základní body byly podnětem pro Roberta Schumana, francouzského ministra zahraničních věcí, který předložil roku 1950 koncepci společného trhu známou jako *Schumanův plán*. Skutečným autorem koncepce byl Jean Monnet, hlavní představitel francouzského Vysokého plánovacího úřadu. Tato pozice mu umožnila získat dostatek prostoru i informací od představitelů výrobních podniků. K tomu disponoval kontakty a zkušenostmi, které získal v pozici ekonomického zmocněnce generála Charlese de Gaulla v období druhé světové války.

Základem Schumanova plánu byl společný trh uhlí a oceli. Monnet byl zastáncem myšlenky sjednocené Evropy a tvrdil, že sjednocení je možné dosáhnout pozvolným slučováním hospodářských sektorů. Sloučením sektoru by měly členské státy získat určitá privilegia a výnos, aby byl posílen zájem o další spolupráci. Pro svůj plán společného trhu uhlí a oceli chtěl vytvořit nadnárodní organizaci v čele s centrálním Vysokým úřadem, který by měl vysoké pravomoci, byl by nezávislým na národních vládách a jeho rozhodnutí by bylo pro všechny členské státy závazné. Ve společném trhu viděl Monnet politický nástroj, který by přiměl Francii a Německo ke spolupráci. Schumanův plán byl prvním krokem k založení Evropské federace a měl podporu i v USA. Přáním USA bylo zapojení Německa do evropských struktur tak, aby se mohlo využít průmyslového potenciálu ve prospěch zemí sdružených v NATO.⁵⁸

8.3 Založení Evropského společenství uhlí a oceli

9. květen roku 1950 se stal významným dnem pro celou Evropu. V tento den byl na zasedání francouzského kabinetu představen plán na sloučení správy odvětví uhlí a oceli. Plán jako první podpořil německý kancléř Konrad Adenauer, který v něm viděl novou naději pro Německo. Společný trh uhlí a oceli byl pro Německo ekonomicky

⁵⁸ FIALA, P., PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 47-49.

výhodný a mohl Německo znovu začlenit do mezinárodního obchodu. I Francie si od společného trhu hodně slibovala, viděla v něm naději pro obnovu celého průmyslu. Zájem o začlenění do Evropského společenství uhlí a oceli projevil státy Beneluxu a Itálie. I tyto země spoléhaly na to, že jim ESUO pomůže stabilizovat jejich politické postavení a získání ekonomických výhod pro své země.

Opačný postoj k Evropskému společenství uhlí a oceli zaujala Velká Británie. Ta raději dále prohlubovala spolupráci se Spojenými státy americkými, což byl ještě pozůstatek jejich spojení za druhé světové války. Britská společnost byla přesvědčena o nevýhodnosti nadnárodního sjednocení, neměla ani takové problémy v oblasti těžkého průmyslu jako kontinentální země a spíše než o nadnárodní spojení usilovala o vybudování organizace, která by stála na volném obchodu a mezivládní spolupráci. Stejně odmítavý postoj projevil i severské země, které se domnívaly, že nadnárodní řízení je v rozporu s jejich tradičním chápáním suverenity. To, že se celý sever nezapojil do společného trhu, oslabilo politický význam tohoto společenství. Ale i přes to se jednání o založení společného trhu uhlí a oceli velmi rychle posunovala vpřed. Smlouva, která přesně specifikovala podobu společenství, byla podepsána v Paříži 18. dubna 1951, jednalo se o tzv. *Pařížskou smlouvu* neboli oficiálně *Smlouvu o zřízení Evropského společenství uhlí a oceli*, kterou uzavřely členské státy (Francie, Německo, Itálie a země Beneluxu) na dobu 50 let. Smlouva vstoupila v platnost po ratifikačním procesu 27. července 1952 a vzniklo tak jedno z prvních evropských společenství, které bylo základem pro utvoření Evropské unie. Od tohoto okamžiku se začalo dále jednat o podobě evropských institucí a o vymezení pravomocí. Malé státy se obávaly, že jejich zájmy zastíní zájmy velkých států. Přijala se tedy dohoda, která přesně stanovila institucionální strukturu. Členské státy odevzdaly svoji suverenitu v oblasti uhlí a oceli do rukou Vysokého úřadu, který byl nezávislý na národních vládách. Členy do úřadu nominovaly členské země. Prvním předsedou Vysokého úřadu se stal Jean Monnet. Kontrolou tohoto orgánu bylo pověřeno Shromáždění a nad vším bděl nezávislý Soudní dvůr, který byl poslední instancí. Rozhodovací pravomoc získala Rada, která v mnoha případech volila většinou, což přispělo k rychlosti v rozhodovacím procesu a k rozvoji sektorové integrace.

ZÁVĚR

Na začátku 21. století je Evropská unie již stabilním politickým útvarem, se kterým se musí počítat na ekonomickém a politickém poli. Má své instituce, své pravomoci a od listopadu 2009 i svého předsedu (prezidenta). Platnými členy je již 27 států, které čítají něco kolem 500 miliónů obyvatel a další tři země o členství v Evropské unii zažádaly. Jedná se o Chorvatsko, Turecko a Makedonii. Evropská unie musela projít mnoha dějinnými událostmi, aby dosáhla dnešní podoby.

Při pohledu do minulosti můžeme vidět, že evropské státy měly několikrát nakročeno k užší a trvalé spolupráci, ale vždy se objevila nějaká překážka, která tuto spolupráci překazila.

Ve starověku se na sjednocenou Evropu pohlíželo jinak než dnes. Šlo především o výbojné výpravy autoritářských států, které chtěly prosadit svoji moc a zvětšit tak své území a bohatství. Řekům se v 5. století p. n. l. podařilo získat rozsáhlé území známé jako *Magna Graecia*, ale nedokázalo si svoji pozici uhájit před Římany. Ti dokázali svoji moc rozšířit ještě dál do oblasti Středomoří. Přibližně ve 3. století n. l. se projevil všechny korupce a neshody v říši, až se říše rozdělila na dvě části, západní a východní. Tím, že se rozdělila, ztratila velkou část svého vlivu. Politická elita nedokázala vidět Evropu jako politickou sílu. O politickou spolupráci šlo vždy až na druhém místě. V 8. století n. l. určil Karel Veliký další směr Evropy. Chtěl Evropu sjednotit na základě křesťanské víry, což se mu také podařilo. Neměl však za sebe nástupce, který by oplýval stejnými ideály a kvalitami jako on. Po jeho smrti se celá říše okamžitě rozpadla.

Od smrti Karla Velikého až do 13. století se pojem „Evropa“ téměř vůbec nevyskytoval. V této době sílily výjezdy křižáků, kterým šlo o rozšíření hranic, a pojem Evropa je svazoval. Mírové dohody se ve starověku zabezpečovaly prostřednictvím sňatků v královských rodinách, ale ani to nebylo vždy tím nejbezpečnějším řešením. Jako jeden z prvních přišel v 15. století Jiří z Poděbrad s návrhem *Všeobecné mírové unie*. Do unie se měly zapojit evropské státy, kterým šlo o trvalý mír, rozvoj a obranu států. Jiří navrhoval společné legislativní orgány, společný soudní dvůr i společné ozbrojené síly. V čele unie si přál mít francouzského krále Ludvíka XI., oslovil ho však v nesprávnou dobu, Francie byla v krizi po stoleté válce s Anglií a Ludvík proto odmítl.

Jiří z Poděbrad do svého návrhu zahrnul i omezení papežské moci, což byl zřejmě pravý neúspěch jeho vize. Většina evropských zemí byla přísně katolická a obávala se toho, co se stane, pokud se vzepře moci papeže. A právě papež Pavel II. se zasadil o ukončení vlády Jiřího z Poděbrad a tím i zabránil dalšímu utváření Všeobecné mírové unie.

V období 15. až 17. století přišlo mnoho myslitelů, politiků i teologů s různými návrhy jak postupovat v rámci integračních snah v Evropě. Hlavním motivem sjednocení bylo zajistit obranný systém evropských křesťanských zemí a naplnit tak vojensko-strategické potřeby. Samotná integrace byla brána jen jako určitý předpoklad k naplnění obranných cílů. V této době se objevilo i několik myslitelů, kteří se nespokojili se sjednocenou Evropou jen na bázi vojenských seskupení, ale kterým šlo o hlubší spolupráci a pomoc. Jedním z nich byl Erasmus Rotterdamský, který chtěl sjednotit Evropu díky vzdělání a poznávání. Věřil, že vzdělání ovlivňuje poměry ve státech a evropské státy tím mohou spočinout v trvalém míru. Dalším myslitelem byl Jan Amos Komenský, který se ve svém díle *Obecné porady o nápravě věcí lidských* zabývá architekturou celého světa a zřízením mezinárodních mírových institucí. Jeho návrhy evropských institucí byly velmi nadčasové a jsou velmi shodné s dnešní podobou institucí Evropské unie.

Na konci 17. a začátkem 18. století se integračním procesem začali zabývat politici, kteří měli snahu reprezentovat své rozdílné politické zájmy v jakémsi nadnárodním shromáždění a chtěli tak rozšířit původně obranný smysl spolupráce evropských zemí. Návrhem nadnárodního shromáždění se v 18. století zabýval William Penn, který se zaměřil na sestavení evropského parlamentu, do kterého byli zástupci voleni dle ekonomické síly svého státu a Abbé de Saint-Pierre, který navrhoval seskupení států v podobě jakési konfederace, která by dokázala hájit zájmy států a řešit konflikty mírovou cestou. Hlavním představitelem této doby je bezesporu Immanuel Kant, který se zabýval systémem vlády, která by chránila věčný mír mezi státy. Navrhoval tzv. *mírový svazek států*, který by zabezpečil mír mezi státy navždy. Docílit toho chtěl prostřednictvím obchodního ducha každého státu. Věřil, že obchod mezi státy podporuje dobré vztahy. Když se podíváme k základům Evropské unie, vidíme, že měl Kant pravdu. Ekonomická spolupráce přivedla evropské země k užší spolupráci a zabezpečení prosperity a míru na dlouhá léta.

Na konci 18. století zasáhla Evropu Velká francouzská revoluce, díky které Evropu ovládl Napoleon Bonaparte s jeho vizí nové Svaté říše římské. Napoleonovy plány byly velkolepé, měl v úmyslu vytvořit z Evropy Spojené státy evropské a Francie měla být jejich srdcem i mozkem. Válečnou prohrout napoleonských armád u Ruska však jeho naděje uhasla. Začátek 19. století přineslo průmyslovou revoluci a zdálo se, že průmysl spojí ekonomiky jednotlivých evropských států, ale nestalo se tak. Evropou se šířil silný nacionalismus a každý stát si hlídal svoje území, svoji ekonomiku, své úmysly pevně pod pokličkou. Po Francii převzalo pomyslné žezlo nad Evropou Německo, které se chtělo stát hegemonek v Evropě. Německo a Rakousko-Uhersko přišlo s plánem *Mittleuropa*, jednalo se o spolupráci pangermánských národů. Tohoto uskupení se velmi obával T. G. Masaryk. Správně se tehdy domníval, že z pangermánské spolupráce nevzejde nic dobrého. Jako protiklad k projektu *Mittleuropa* navrhl svoji ideu *Nové Evropy*. Masaryk se zasazoval o to, aby i malé a střední státy Evropy měly svoji suverenitu a zaujaly své postavení na mezinárodním poli.

Mezi první a druhou světovou válkou založil ve Vídni Richard N. Coudenhove-Kalergi Panevropské hnutí. Mělo se jednat o hnutí, které prosadí spolupráci mezi národy s cílem vybudovat Spojené státy evropské. Panevropské hnutí bylo prvním politickým návrhem, který mohl sjednotit Evropu. Coudenhove-Kalergi navrhoval zřídit celní spolek německého uhlí a francouzských rud a podpořit tak průmyslovou spolupráci západní Evropy. Jeho cílem bylo zabezpečit technický rozvoj a ekonomickou konkurenci Evropy, která by se tak mohla bránit rostoucímu vlivu Ruska a USA.

Bylo jasné, že spolupráce Evropy stojí na spolupráci Německa a Francie. To si uvědomil i francouzský politik Aristide Briand. Přišel s návrhem zapojit Německo po první světové válce do spolupráce, která by podpořila hospodářský rozvoj. Byl tvůrcem Briand-Kellogova paktu, který zakazoval války a podporoval vizi evropské unie. Díky domluvě Brianda a německého ministra zahraničí Gustava Stresemanna vstoupilo Německo do Společnosti národů. Celá Evropa vnímala tento krok pozitivně. Ovšem nadšení ze spolupráce Německa a Francie netrvalo dlouho. Roku 1933 se v Německu chopil moci Adolf Hitler a zrealizoval velkou nacistickou revoluci, která se nakonec vyhroutil ve druhou světovou válku. Jakmile se roku 1938 spojilo Německo a Rakousko, bylo panevropské hnutí zakázáno a ústředí muselo přesídlit do neutrálního Švýcarska a jeho činnost byla značně omezena.

Po roce 1948 dostala Evropa, která byla zasažena dvěma světovými válkami, impuls k hledání nové cesty ke spolupráci. Tento impuls se bohužel netýkal střední a východní Evropy. Tu ovládl zcela Sovětský svaz a jeho komunistický režim. Amerika nabídla finanční pomoc západoevropským zemím v podobě Marshallova plánu. Evropa tak mohla v letech 1948 - 1952 disponovat 13 miliardami dolarů na obnovu svého průmyslu a hospodářství. USA si tím pojistila v Evropě určitý vliv a dobrou prestiž. Díky Marshallovu plánu začala západní Evropa prosperovat a spojila svoje síly, na druhé straně rostl rozdíl mezi západem a chudým východem. To vyústilo ve Studenou válku.

Spolupráce západoevropských zemí se stále vyvíjela a roku 1950 přišla na světlo koncepce společného trhu známá jako Schumanův plán. Plán vypracoval Jean Monet, který vycházel ze sloučení hospodářských sektorů. Jako první se měl sloučit trh uhlí a oceli ve Francii a Německu a další země se mohly připojit. Schumanův plán byl přijat německých kancléřem Konradem Adenauerem. K plánu se kromě Francie a Německa přidaly země Beneluxu a Itálie a dne 9. května 1950 bylo založeno Evropské společenství uhlí a oceli.

Dějinný vývoj ukázal, že spolupráce zemí je možná jen tehdy, pokud se státy budou respektovat a budou schopny kompromisů. Dnes, kdy se do integračního procesu připojila i střední a východní Evropa, můžeme stále cítit určité napětí a problémy, ale státy jsou dnes schopny spolu jednat u kulatého stolu v míru. Myslím si, že nikdy nedojde k tomu, že určitá národní rivalita, sobectví a zášť zcela vymizí, ale je jisté, že každá malá či velká země má v Evropě svůj právoplatný hlas a může zasahovat do dalších integračních snah.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje

1. BARNETT, C. *Bonaparte*. Praha : Nakladatelství JOTA s. r. o., 2005. 224 s. ISBN 80-7217-352-9.
2. BRETT, V. *Victor Hugo bojovník za demokracii, svobodu a trvalý mír*. 1. vydání. Praha : Orbis, 1953. 63 s.
3. COUDENHOVE-KALERGI, R. N. *Pan-Evropa*. Praha : Panevropa s. r. o., 1993. 130 s. ISBN 80-900034-7-8.
4. DUŠEK, J. *Historie a organizace Evropské unie*. České Budějovice : VŠERS, 2007. 343 s. ISBN 978-86708-32-4.
5. FIALA, P., PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 743 s. ISBN 80-7325-015-2.
6. FRAIS, J. *Jiří z Poděbrad, král dvojího lidu*. Třebíč : Akcent, 2006. 165 s. ISBN 80-7268-382-9.
7. HEIDEN, K. *Adolf Hitler, jeden muž proti Evropě*. Bratislava : Ara, 2003. 318 s. ISBN 80-969006-1-7.
8. CHURANĚ, M. *Postupim a Československo, Mýtus a skutečnost*. Praha : Nakladatelství Libri, 2001, 157 s. ISBN 80-7277-062-4.
9. KANT, I. *K věčnému míru, o obecném rčení*. Praha : OIKOYMENH, 1999. 101 s. ISBN 80-86005-55-2.
10. KOŽÍK, F. *Anděl míru, vyprávění o Janu Amosovi Komenském*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1984. 222 s.
11. KUMPERA, J. Čech Comenius - utopistický vizionář či průkopník evropské integrace? In CABADA, L. (ed.) *Evropa – kultura – identita, kulturní pozadí evropské integrace*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007. 56-64 s. ISBN 978-80-7380-064-2.
12. MASARYK, T. G. *Nová Evropa*. Brno : Doplněk, 1994. 196 s. ISBN 80-85765-29-2.
13. OLIVA, P. *Zrození evropské civilizace*. Praha : Scientia, 1995. 168 s. ISBN 80-85827-97-2.
14. OPAT, J. Masarykovo evropanství jako pojem a politický program. In SYLLABA, T., KLÍMA, Z. (ed.) *Masaryk a myšlenka evropské jednoty* 1. vydání. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1992. 17-29 s.

15. PETRUF, P. *Marshallův plán*. Bratislava : Slovak Academic Press, 1993. 192 s. ISBN 80-85665-14-X.
16. POLIŠENSKÝ, J. *Napoleon a srdce Evropy*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1971. 277 s.
17. PONS, V. Počátky myšlenky panevropství. In SYLLABA, T., KLÍMA, Z. (ed.) *Masaryk a myšlenka evropské jednoty* 1. vydání. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1992. s. 8-16.
18. SOBOUL, A. *Velká francouzská revoluce*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství politické literatury, 1964. 456 s. ISBN 25-088-64.
19. ŠOLLE, Z. Masarykova cesta k Nové Evropě. In SYLLABA, T., KLÍMA, Z. (ed.) *Masarykova myšlenka evropské jednoty*. 1. vydání. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1992. S. 40-59.
20. VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 809 s. ISBN 978-80-7106-570-8.

Elektronické zdroje

1. *Adolf Hitler* [online]. 2010 [cit. 2010-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/267992/Adolf-Hitler>>.
2. *Aristide Briand* [online]. 2010 [cit. 2010-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/79162/Aristide-Briand>>.
3. *Desiderius Erasmus* [online]. 2010 [cit. 2010-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/191015/Desiderius-Erasmus>>.
4. *Friedrich Neumann* [online]. 2010 [cit. 2010-03-30]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Naumann>.
5. *Giuseppe Mazzin*. [online]. 2010 [cit. 2010-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/371294/Giuseppe-Mazzini>>.
6. *Henri de Saint-Simon* [online]. 2010 [cit. 2010-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/518228/Henri-de-Saint-Simon>>.
7. *Jean Monnet* [online]. 2010 [cit. 2010-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/389660/Jean-Monnet>>.
8. *John Amos Comenius* [online]. 2010 [cit. 2010-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/127493/John-Amos-Comenius>>.
9. *Karl Christian Friedrich Krause* [online]. 2010 [cit. 2010-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/323327/Karl-Christian-Friedrich-Krause>>.
10. *Mapa expanze římské říše ve východním Středomoří* [online]. 2009 [cit. 2010-02-12]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Starověký_Řím>.
11. *Mapa Francké říše* [online]. 2009 [cit. 2010-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://francka-rise.navajo.cz/>>.
12. *Mapa středověkého Řecka* [online]. 2007 [cit. 2010-02-12]. Dostupný z WWW: <http://www.lingvistika.mysteria.cz/recko_soubory/Map_Ancient_Greece.jpg>.
13. *Paul-Henri Spaak* [online]. 2010 [cit. 2010-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/557301/Paul-Henri-Spaak>>.
14. *Společnost národů* [online]. 2010 [cit. 2010-03-22]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Spole%C4%8Dnost_n%C3%A1rod%C5%AF>.
15. *Územní ztráty Německa v důsledku Versailleské smlouvy* [online]. 2008 [cit. 2010-03-19]. Dostupný z WWW: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Territorial_losses_of_Germany.jpg>.

ABSTRAKT

BRADÁČOVÁ, S. *Myšlenky evropského sjednocení před rokem 1950 : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2010. 53 s. Vedoucí bakalářské práce Ing. Jiří Dušek.

Klíčová slova: sjednocená Evropa, integrační snahy, Panevropské hnutí, hnutí odporu, impulsy ke sjednocení.

Bakalářská práce analyzuje na základě studia odborné literatury průběh integračních snah v Evropě od středověku až do počátků 50. let 20. století. Shrnuje integrační snahy v jednotlivých dějinných obdobích a současně představuje hlavní nositele, či průkopníky myšlenky sjednocené Evropy. Práce představuje jednotlivé návrhy integračních projektů a hlavní proevropská hnutí především západní Evropy.

Dále práce pojednává o hnutích a skupinách, které se zabývaly myšlenkou sjednocené Evropy za první a druhé světové války a v meziválečném období. Bakalářská práce zkoumá důvody, proč se nepodařilo ke sjednocené Evropě dospět dříve, jaké překážky stály v cestě sjednocení a jaké impulsy v poválečném období přivedly Evropu na cestu spolupráce a vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli.

ABSTRACT

BRADÁČOVÁ, S. *Ideas of European Integration Before 1950 : Bachelor thesis.*
České Budějovice : College of European and Regional Studies, o. p. s., 2010, 53 pp.
Supervisor: Ing. Jiří Dušek

Key words:

United Europe, integration efforts, pan-European movement, resistance movement, integrating impulses

The bachelor thesis analyzes according to the study of the scholarly literature the process of integrating efforts in Europe from the Middle Ages to the beginning of the fifties in the 20th century. It sums up integrating efforts in every single historical period and, at the same time, it presents the crucial bearers or better to say pioneers of the idea of united Europe. The thesis presents particular proposals of integration projects and the main pro-European movements, in Western Europe, especially.

The thesis also concerns movements and groups which dealt with the idea of united Europe in the First World War, the interwar period and in the Second World War. It studies the reasons of not succeeding in uniting Europe earlier what kinds of obstacles were there to delay the unification and what impulses led Europe to the way of integration and foundation the ESUO.